

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

katedra psychologie

Bakalářská práce

**Národnostní identita Ladínů a jejich kultura
v severní Itálii**

Markéta Sovová

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Markéta Sovová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Národnostní identita Ladínů a jejich kultura v severní Itálii

Název anglicky

Ethnic identity of Ladin and their culture in northern Italy

Cíle práce

Hlavním cílem práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

Jakými hlavními prvky je utvářeno etnické vědomí Ladínů?

Jsou tyto prvky shodné v různých geografických oblastech, kde Ladínové žijí?

- Jaké jsou hlavní (typické) prvky etnické identity Ladínů?
- Jak se Ladínové (jako národnostní menšina) vylučují vůči okolí?
- Jaké jsou hlavní ladínské tradice a co Ladínům napomáhá (brání) v jejich udržování?
- Jak se tyto tradice předávají dalším generacím?

Metodika

Práce bude vycházet především z výsledků střednědobého terénního výzkumu a materiálu získaného z lokalit, kde žije ladínská menšina. Důraz bude kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně statistické) údaje.

Předpokládaný harmonogram:

červenec 2015 (1. ročník) – první část terénního výzkumu v příslušné lokalitě

září až červen (2. ročník) – zpracovávání výsledků terénního výzkumu, zpracování tématické literatury, příprava druhé fáze výzkumu

červenec (srpen) (2. ročník) – druhá část terénního výzkumu v příslušné lokalitě

do listopadu (3. ročník) – zpracovávání výsledků 2. části terénního výzkumu

listopad / prosinec (3. ročník) – předložení první verze práce

březen 2017 – odevzdání finální verze práce

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Klíčová slova

Ladínové, ladínština, ladínská kultura, autonomie Jižního Tyrolska,

---

Doporučené zdroje informací

HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody : příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.

IRSARA, S. – GRANDI, C. 1905 – 2005 La Union di Ladins: 100 years of idealism. UGLD, 2007. ISBN 88-901703-1-X

MARKUS, J. – BLÁHA, V. – GELLNER, E. A. *Národy a nacionalismus*. Praha: Josef Hříbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1.

MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. Folio Vienna, 2016. ISBN 978-3-85256-697-9

RADAKOVICH, U. *Trachten in Südtirol*. Mattarello (Trento): Reverdito, 2009. ISBN 9788863140361

ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin : možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 5. 12. 2016

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6. 12. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 13. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Národnostní identita Ladínů a jejich kultura v severní Itálii“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. 3. 2017

_____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D. za odborné rady k terénnímu výzkumu a vedení bakalářské práce. Dále děkuji Haně Houskové a Ingeborg Mézlové za spolupráci při terénním výzkumu a při zpracování získaných dat.

Národnostní identita Ladínů a jejich kultura v severní Itálii

---

Ethnic identity of Ladin and their culture in northern Italy

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá národností minoritou Ladínů, kteří žijí v pěti údolích na severu Itálie v oblasti Dolomit. Na historických milnících je ukázán vývoj této národnostní skupiny a jejich situace zejména v době fašismu a druhé světové války. Práce dále představuje ladínskou kulturu a veškeré její aspekty až do současnosti. Zabývá se místními tradicemi a svátky, které se oblasti hojně slaví a udržují. Nejdůležitějším prvkem ladínské kultury je svébytný jazyk ladínština, který hraje důležitou roli pro ladínskou identitu a vnitřní uvědomění Ladínů.

Summary

This bachelor thesis deals with Ladin ethnic minority, which lives in five valleys in northern Italy in area Dolomites. The evolution of this ethnic group and their difficult lives are visible on the historical milestones, especially in the times of fascism and World War II. The work also follows Ladin culture with all the aspects until present. It presents local traditions and festivals which are held frequently and annually. The most important element of ladin culture is the specific ladin language, which plays an important role in identifying with Ladin culture and in self-consciousness of the Ladin people.

Klíčová slova: Ladíni, ladínština, ladínská kultura, ladínské zvyky, ladínské tradice, etnická identita ladínů, autonomie Jižního Tyrolska

Keywords: Ladins, ladin language, ladin culture, ladin habits, ladin tradition, ladin ethnic identity, autonomy of South Tyrol

Obsah

1. ÚVOD	8
2. CÍL PRÁCE A METODIKA	9
3. LITERÁRNÍ REŠERŠE	11
4. TEORETICKÁ ČÁST	15
5. LADÍNI V SOUVISLOSTECH	18
5.1. Historie	19
5.2. Autonomie také pro Ladíny	26
5.3. Demografie obyvatel	28
6. PRVKY ETNICKÉ IDENTITY LADÍNŮ	32
6.1. Kultura nematná (duchovní)	32
6.1.1. Jazyk	32
6.1.2. Mýty, pověsti, pohádky	37
6.1.3. Svátky a tradice	38
6.1.4. Náboženství	42
6.2. Hmotná kultura	44
6.2.1. Řemeslo	44
6.2.2. Folklor	46
6.2.3. Gastronomie	49
6.3. Geografický kontext a identita Ladínů	50
6.3.1. Udržování kultury v pěti údolích	50
6.3.2. Ladínská identita a její postoj vůči okolí	52
7. ZÁVĚR	53
8. SEZNAM LITERATURY	55
9. SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ:	57
10. SEZNAM MAP, OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK:	58

1. Úvod

Identita je nedílnou součástí každého z nás. V moderních dějinách lidstva pak hraje významnou roli fenomén národní identity, který ovlivňuje běžný život a vnímání okolí v určitém čase a prostoru. Na severu Itálie v oblasti Dolomit žije národností menšina Ladínů, kteří mají vlastní jazyk a kulturu. Ne vždy byli respektováni a uznáni jako ladínská jazyková skupina a až po dvou světových válkách se Ladíni s prvním statutem autonomie stávají nedílnou součástí Itálie.

V centrální části Dolomit, kde se nachází pět ladínských údolí - Val Gardena, Val Badia, Val di Fassa, Livinalongo a Ampezzo je uplatňován různý postoj úřadů k ladínské minoritě. Ladíni jsou potomci původních rhaetských obyvatel Alp, jejichž jazyk se příchodem obyvatel Římské říše smísil s latinou a vznikl rétorománský jazyk. Jejich životní styl byl dlouhá staletí založen na pěstování obilovin a chovu dobytka a s příchodem 20. století se zde rozšířil turismus. V současnosti se zde potkávají tři jazykové skupiny: Italové, Němci a Ladíni. S ladínskými dětmi je spojen multilingvismus, neboť většina ovládá všechny tři oblastní jazyky již od mateřské školky.

Nástup fašismu v Itálii je pro ladínskou populaci spojen s nuceným poitalš'ováním a potlačením menšinové kultury a jazyka. Ani po druhé světové válce se Ladíni nedočkali úplného práva na sebeurčení, nicméně s uznáním autonomie provincií Jižního Tyrolska a Trenta jim byla zaručena menšinová práva. V dnešních dnech se především v provincii Jižní Tyrolsko snaží o rozvoj a podporu kulturní tradice. Naopak v provincii Belluno je kulturní úpadek ladínských tradic značný.

V práci jsou popsány historické milníky ladínské minority, které ovlivňovaly vývoj menšinové skupiny až do současnosti, dále je zmíněna problematika etnického uvědomění a vliv ostatních jazykových skupin na jejich sebeurčení. Pro lepší pochopení kulturního začlenění jedince jsou představeny tradiční lidové prvky a jejich předávání dalším generacím.

Cílem této bakalářské práce je přispět k rozšíření povědomí o ladínské národnostní skupině a její kultuře mezi českou veřejností. Práce je zpracována na základě provedeného terénního šetření v údolích Val Badia, Val Gardena a Val di Fassa. K zodpovězení výzkumných otázek a podotázek bylo použito nejen studium dokumentů zabývajících se danou minoritou, ale především samotných rozhovorů s příslušníky ladínského etnika.

2. Cíl práce a metodika

Stěžejním cílem bakalářské práce je nalézt odpovědi na níže položené výzkumné otázky. Hlavní výzkumná otázka se věnuje etnickému vědomí jako celku a vedlejší výzkumné otázky se ptají na jednotlivé prvky, kterými je národnostní identita utvářena. Práce si dále klade za cíl přispět k rozšíření povědomí o ladínské národnostní skupině a její kultuře mezi českou veřejností.

Hlavní výzkumná otázka:

Jakými hlavními prvky je utvářeno etnické vědomí Ladínů?

Vedlejší výzkumné otázky:

Jaké jsou hlavní (typické) prvky etnické identity Ladínů?

Jsou tyto prvky shodné v různých geografických oblastech, kde Ladíni žijí?

Jak se Ladíni (jako národnostní menšina) vyčleňují vůči okolí?

Jaké jsou hlavní ladínské tradice a co Ladínům napomáhá (brání) v jejich udržování?

Jak se tyto tradice předávají dalším generacím?

Práce vychází především z kvalitativních metod sběru dat, které spočívají v provedení rozhovorů s respondenty doplněné vlastním pozorováním v oblasti výzkumu. Sekundární kvantitativní údaje se staly podkladem pro terénní výzkum. Většina odborných dokumentů s ladínskou problematikou je převážně napsána v německém, italském nebo anglickém jazyce. Byla provedena dvě výzkumná měření v oblasti Dolomit, a to v roce 2015 a 2016 v rámci projektu *Pestrá Evropa*. Oblastí zkoumání byla tři údolí Val Gardena, Val Badia a Val di Fassa. Pomocí polostandardizovaných rozhovorů s respondenty byla vypracována praktická část. Základní otázky byly připraveny dopředu a průběh rozhovoru byl směřován k výzkumným podotázkám.

Celkem bylo osloveno kolem 50 respondentů třech národnostních menšin, ale jen 12 z nich bylo ochotno poskytnout hloubkový rozhovor. Ostatní odpověděli jen krátce nebo neuměli dobře anglicky, a pokud by neporozuměli otázce, mohl by být výzkum zkreslený. Respondenti byli zastoupeni ve všech věkových kategoriích a rozhovory byly vedeny v anglickém jazyce. Mladší kategorii tvořili studenti, kteří v oblasti žijí a buď zde

i studují nebo za studiem odjíždí do Innsbrucku, Milána či Vídně. Střední i starší generace pracuje převážně v oblasti služeb a cestovního ruchu. Výhodou použití kvalitativních metod sběru dat je zjišťování informací směřujících do hloubky dané problematiky.

Seznam respondentů:

- Christina,** 39 let, ředitelka uzemní samosprávy pro okres Val Gardena, Ladínka
- David,** 57 let, šéfredaktor ladínských novin *La USC di Ladins*, Val Gardena, Ladín
- Denis,** 27 let, travel blogger, Bolzano, Ital
- Anna,** 36 let, učitelka v ladínské školce, Val Gardena, Italka
- Sara,** 20 let, studentka ladínské školy, Val Gardena, Ladínka
- Magdalena,** 18 let, studentka architektury v Innsbrucku, Val Gardena, Němka
- Kamila,** 45 let, pracovnice v informačním centru, Val di Fassa, Ladínka
- Tomas,** 67 let, majitel ladínského muzea v Ortisei, Val Gardena, Ladín
- Veronika** 26 let, knihovnice, Val Badia, Ladínka
- Iácun** 31 let, učitel, Val Gardena, Ladín
- Laura** 52 let, kuchařka, Val Badia, Ladínka
- Andres** 44let, umělec, Val Gardena, Ladín

3. Literární rešerše

Národnostní problematika není v České republice v odborné literatuře komplexně popsána. Pro tuto práci jsou využita díla, která se národnostní problematikou zabývají v celosvětovém kontextu.

Kniha „Národy a nacionalismus” od Ernesta Gellnera se snaží o obtížnou definici termínu „národ” a uvádí dvě nejčastější vysvětlení. A to definici kulturní a voluntaristickou. Definice kulturní je založena na myšlence, že lidé patřící ke stejnému národu sdílejí stejnou kulturu v antropologickém slova smyslu. Definice voluntaristická určuje, že lidé patří ke stejnému národu, pokud tak sami uznají.

Jak již název udává, další z hlavních problematik, kterou se kniha zabývá, je „nacionalismus”. Jedná se o politický princip, který tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodná. Autor dále udává: *„Ve skutečnosti však nacionalismus často nebyl tak příjemně rozumný, ani tak racionálně souměrný. Může být, ... že stranickost je nakažlivá pro národní cítění jako pro všechno ostatní, čímž způsobuje to, co Italové za Mussoliniho nazývali sacro egoismo (posvátný egoismus) nacionalismu. Může také být, že politická efektivnost národního cítění by byla značně zeslabena, kdyby nacionalisté měli právě tak jemný cit pro zla spáchaná vlastním národem, jako mají pro zla spáchaná proti němu.”*¹

O již zmíněném fenoménu nacionalismu, který hraje velkou roli v dějinách lidstva, píše Ernest Gellner ve své další knize „Nacionalismus,” kde dále tuto problematiku rozpracovává. Zejména píše o důležitosti přítomnosti menšin při vytváření říší : *„Menšina se může přizpůsobit; a někdy celá menšina, nebo aspoň její podstatná část tak úspěšně činí. Jinou možností je, že se snaží zbavit se jak své specializace, tak i svého menšinového postavení a vytvořit svůj vlastní stát, jako nového ochránce nyní nespecializované, všeobecné, nové národní kultury.”*²

---

¹ GELLNER, Ernest. *Národy a nacionalismus*. Praha: Hříbal, 1993. ISBN 80-900-8929-1.

² GELLNER, Ernest. *Nacionalismu*. Nakladatelství CDK 2002. ISBN 978-80-7325-023-2

Níže zmíněná citace je z díla „Národy nejsou dílem náhody“ od Miroslava Hrocha, který napsal: „*Konfliktní situace se vyhrtila tam a tehdy, kdy se vyšší formou politického programu stal požadavek, aby příslušníci, přesně řečeno předáci formujícího se národa, mohli rozhodovat o svých záležitostech ve větší či menší míře nezávisle na ústředních orgánech státu. Zrodil se tedy program autonomie, který vycházel z toho, že na teritoriu, které národní předáci vymezili jako území vlastního národa, má být politická moc centra minimalizována.*“³ M. Hroch považuje „národní hnutí“ za základní prvek pro definici národa společně s pojmem „státní národ.“ Kniha se zabývá vznikem národa, kterému připisuje sjednocování vztahů v daných oblastech.

Leoš Šatava v práci „Evropská etnika bez státu: Rozměry asimilace a revitalizace“ uvádí příklad o původu Rétorománů a jejich asimilaci v alpských údolích: „*O původu tohoto etnika existuje řada domněnek a tezí: bývají uváděny ve spojitosti s ilyrským, etruským nebo i keltským původem či vlivem. Od raného středověku byla tato romanizovaná populace výrazně ovlivňována i kontaktem s německým etnikem. Přestože měl rétorománský jazyk relativně dobré podmínky pro rozvoj (literatura od 16. století), docházelo již od raného středověku k postupné asimilaci (tj. germanizaci, resp. poitalšřování) etnika a jeho vytlačení z řady oblastí (severovýchodní Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Tyrolsko). Tyto trendy působily až do konce 19. století; poté však došlo k „národnímu obrození“ a posílení pozic rétorománského jazyka a kultury.*“⁴ Vznikaly národní instituce na podporu a rozvoj rétorománského jazyka a tím také došlo k etnické a jazykové stabilizaci.

K asimilaci v rétorománských oblastech uvádí autor toto: „*Celkově je možno konstatovat, že zatímco po téměř celé 20. století zůstával počet Rétorománů přibližně stejný (osciloval kolem 50 000), v posledních dvou desetiletích již etnojazyková asimilace populace značně zesílila. Rétorománskému etniku chybí i větší kulturní a ekonomické centrum. Ještě koncem 20. století se zdálo, že Rétorománi mohou sloužit jako doklad toho, že i malá etnika, obklopená mnohem silnějšími národy, mohou v současném světě úspěšně*

---

³ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. 45. sv. ISBN 978-80-7419-010-0

⁴ ŠATAVA, Leoš. *Evropská etnika bez státu: Rozměry asimilace a revitalizace*. Trnava, 2015. ISBN 978-80-8105-680-2

přetrvávat a dále se rozvíjet.”⁵ Pro zmírnění asimilačních trendů podle Leoše Šatavy napomáhá relativně rozvinuté rétorománské školství a mediální produkce. Problém naopak autor vidí v ekonomicky vítaném turistickém ruchu, který spolu s přílivem návštěvníků snižuje komunikativnost rétorománštiny.

Hlavními prvky etnické identity Ladínů se zabývá kolektiv Abelová, Vettoriová a Forerová na příkladu mnohojazyčnosti regionu, kde se setkávají tři jazykové skupiny - italská, německá a ladínská. Z jejich díla „*European Yearbook of Minority*“⁶ vyplývá, že hlavním prostředkem ve sbližování vícejazyčných skupin je převážně školství, kde se děti setkají se všemi třemi jazyky a naučí se je od mládí používat. Autorky také zdůrazňují významnou roli rodiny, která musí vytvářet pozitivní náhled na jiné jazykové skupiny.

V práci „*The South Tyrol Autonomy*“⁷ se autor Antony Alcock věnuje převážně tématu jihotyrolské autonomie a zdejšímu modelu, který je vhodný i pro další mnohojazyčné regiony v Evropě. Vyplývají z něj tři hlavní poznatky: 1) kolektivní snaha o zachování kultury a jedinec, který v ní prospívá; 2) ekonomický, sociální a kulturní vývoj není možný v neměnitelném právním řádu; 3) společnost s multietnickým (multikulturním, multilingvistickým) složením nedosáhne ničeho konfrontací, a tedy jediným možným řešením má být snaha o spolupráci.

Publikace Tobia Morodera „*The Ladins of the Dolomites*”⁸ nejprve popisuje jednotlivá údolí, kde se Ladínové nacházejí a poté ladínskou minoritu představuje již jako celek. Zabývá se historickým vývojem etnické identity, ladínským obyvatelstvem, jazykem, školským systémem, uměním, proslulou dřevorezbu, ekonomikou a gastronomií.

---

⁵ ŠATAVA, Leoš. *Evropská etnika bez státu: Rozměry asimilace a revitalizace*. Trnava, 2015. ISBN 978-80-8105-680-2

⁶ ABEL, Andrea, Chiara VETTORI a Doris FORER. *Learning the Neighbor's Language The Many Challenges in Achieving a Real Multilingual Society – The Case of Second Language Acquisition in the Minority–Majority Context of South Tyrol*. *European Yearbook of Minority Issues*, s. 271-303 [cit. 2016-08-08]. DOI: 10.1163/22116117-90000012.

⁷ ALCOCK, Antony. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online] County Londonderry, Bozen/Bolzano: University of Ulster Northern Ireland, 2001. [cit. 2016-09-08]

⁸ MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. Folio Vienna, 2016. ISBN 978-3-85256-697-9

Autonomní vláda („Provincial Statistics Institute – ASTAT“)⁹ vydává statistické údaje „South Tyrol in Figures,“ s důležitými daty zaměřenými na geografické, společenské a ekonomické aspekty, veřejnou správu a justici. Demografické údaje společně s mapami o jazykových skupinách, jsou v práci rovněž použity.

---

⁹ASTAT South Tyrol in figures 2017 [online]. [cit. 2017-01-08.] Dostupné z: http://www.provincia.bz.it/default_lang.htm

4. Teoretická část

V této části práce je nutno uvést a objasnit definice v souvislosti s pojmy, které budeme v práci používat. Pojmy národnostní menšina, etnicita, etnická skupina, etnické vědomí, etnická a kolektivní identita, etnografická skupina jsou používány v běžné mluvě. Různí autoři pojmy vysvětlují odlišně a tak je význam těchto slov mnohdy zaměňován. Pro studium etnicity a národnosti jsou rozlišovány dvě základní konceptuální linie, které se označují jako primordiální a konstruktivistické (modernistické) pojetí.

Primordiální pojetí - Tento termín poprvé použil na konci 50. let 20. století ve svých pracích americký sociolog Edward Shils, který takto označil „*vazby mezi vybranými skupinami společnosti založenými na pokrevní příbuznosti. Záhy se toto označení stalo jedincím pro teze, názory a přesvědčení považující příslušnost k národu za naprosto přirozenou součást lidské existence.*”¹⁰

Konstruktivistické pojetí - Protichůdný konceptuální názor, který reprezentuje toto pojetí a jehož zastánci (sociologové Max Weber a Ernest Gellner) vycházejí z přesvědčení, že národy jsou konstruktem nové industriální doby. Jde o produkt specifických společenských a historických podmínek, které nastaly až v souvislosti s příchodem modernity. Jeho počátky lze hledat na přelomu 19. a 20. století. Příslušnost k určitému národu vidí jako subjektivní záležitost jedince a věc jeho volby. Národnost nelze určovat na základě etnicity, kultury či jazyka, ale jedinec se sám musí pokládat za příslušníka určitého národa.

Pojem etnicita

Tento pojem má mnoho významů. „*Bývá definován jako komplexní a dynamický znakový systém vzájemně a trvale se ovlivňujících prvků, které vznikají, reprodukují se a zanikají v kultuře a ve společnosti. V tomto smyslu je etnicita nástrojem diferenciacce*

---

¹⁰ BAHENSKÝ, F. *Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně kolektivní identity*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010, s. 14-15, ISBN 978-80-8712-44-1

*lidstva.*¹¹ Jde tedy o soubor charakteristik, kterými jedinec vyjadřuje příslušnost k určitému etniku nebo etnické skupině. Obecně řečeno se jedná o společné znaky, kterými se identifikuje skupina jedinců. Těmito znaky mohou být jazyk, náboženství, dějiny či původ.

Pojem identita

Identita je jednou ze základních podstat člověka a na její formování má vliv množství faktorů např. biologie, gender, věk, rasa, kultura nebo sociálně-ekonomické či politické poměry. Je produktem sociálních struktur existujících nezávisle na jedinci a jedinec ji utváří aktivně či pasivně již od svého narození. Identita je vždy proměnlivá a mnohvrstevná. Ve spojení se slovem etnická je definována jako: „*soubor specifických rysů příznačných pro určitou skupinu a sdílených uvědoměle či pocitově členy této skupiny.*“¹²

Pojem etnická skupina

Pro vymezení etnické skupiny Ladínů, která se nachází v oblasti severní Itálie můžeme uvést následující definici.

Etnická skupina je kulturně definovaná skupina, jejíž členové sdílejí pocit příslušnosti na základě převážně kulturních znaků. Zároveň vyjadřují odlišnost od jiných podobně definovaných etnických skupin. „*Podstatou příslušnosti k etnické skupině je identifikace jedince se specifickou kulturou na základě skutečného či domnělého původu, popřípadě na základě volby. Mezi charakteristiky etnické skupiny patří především velké množství společně sdílených znaků (např. jazyk), úzký vztah členů v čase a prostoru, společné historické zkušenosti, větší míra komunikace, etnická kultura, udržování etnických a kulturních tradic.*“¹³

Z výše uvedené definice vyplývá, že Ladíni jsou etnická skupina, neboť sdílejí stejný jazyk, kulturu, tradice a historii. V praktické části jsou tyto kulturní prvky podrobně zpracovány.

---

¹¹ BAHENSKÝ, F. *Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně kolektivní identity.* Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010, s. 25, ISBN 978-80-8712-44-1

¹² PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova.* 1. vyd. Praha: ISV, 2001. s. 186, ISBN 80-85866-72-2.

¹³ BAHENSKÝ, F. *Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně kolektivní identity.* Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010, s. 54, ISBN 978-80-8712-44-1

Pojem etnické vědomí

Etnické vědomí je „vědomí sounáležitosti s určitou etnickou kolektivitou na základě společně sdílených objektivních komponentů etnicity nebo na základě rodového původu. Etnické vědomí jako forma společenského vědomí je též souhrnem názorů na původ, etnický prostor (vlast), historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnického společenství či etnika a na jeho místo mezi ostatními, nejčastěji sousedními etnickými společenstvími.“¹⁴ Etnické vědomí Ladínů je formováno vzájemně provázaným systémem kulturních, jazykových a historických osudů působících ve vzájemné interakci.¹⁵

Psychický stav etnického vědomí má v sobě složku emocionální. „Tato emocionální složka může být v některých sociálních situacích silně dominantní a překrývat racionální složku etnického vědomí.“¹⁶

Pojem národnostní menšina

„Nejčastěji se jedná o skupinu osob téže národnosti, která žije v prostředí většinové populace a rovněž se může také jednat o skupinu osob, která je na daném území početně v menšině.“¹⁷ Ladínská národnostní menšina je skupinou osob stejné národnosti žijící na území jiného státu, neboť vlastní stát nemá.

---

¹⁴ BROUČEK, S. et al. *Základní pojmy etnické teorie*. Český lid, 1991, roč. 78, č. 4, s. 244, ISSN 0009-0794.

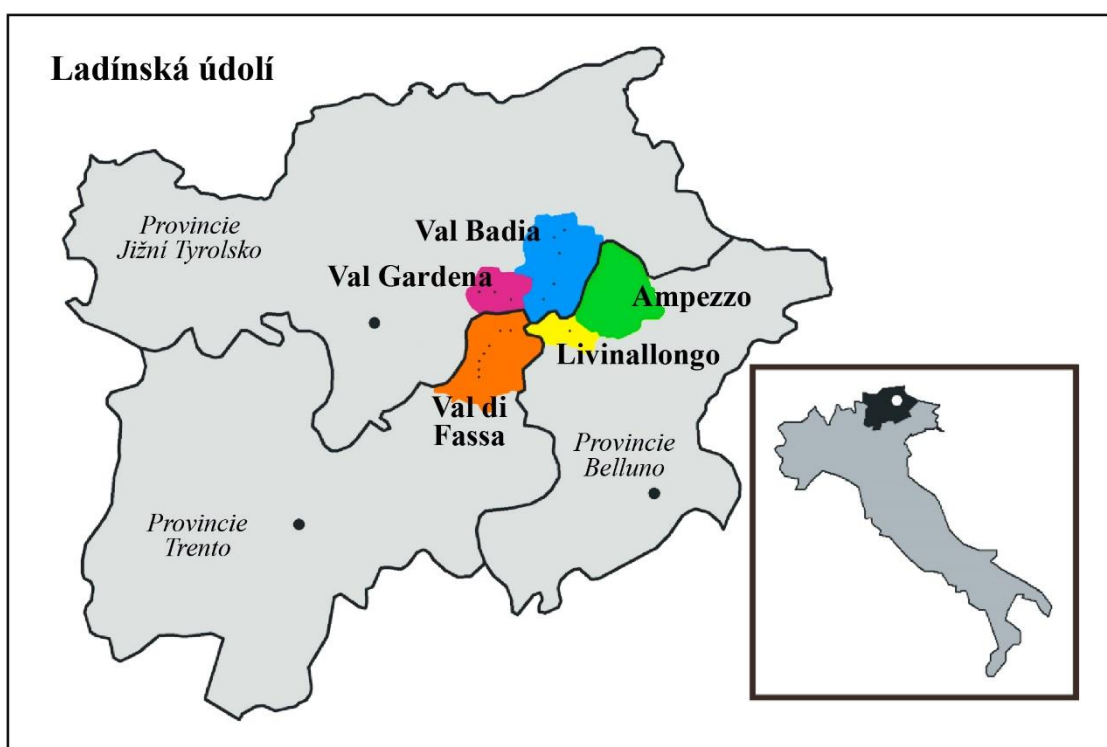
¹⁵ *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. s. 1627 ISBN 80-7184-311-3.

¹⁶ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. 1. vyd. Praha: ISV, 2001. s. 19, ISBN 80-85866-72-2.

¹⁷ BAHENSKÝ, F. *Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně kolektivní identity*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010, ISBN 978-80-8712-44-1

5. Ladíni v souvislostech

Ladíni jsou národnostní menšinou v severní Itálii a tvoří zde jednu ze tří jazykových skupin společně s Němci a Italy. Jsou potomky původních rétorománských obyvatel a používají vlastní jazyk ladínštinu, která spadá do skupiny jazyků románských. Předpokládá se, že v oblasti žije cca 33 000 ladínsky mluvících obyvatel s různými dialekty. Je to způsobeno tím, že Ladíni žijí v pěti údolích, která spadají do různých provincií.

Mapa č.1. – Ladínská údolí, [online]. [cit. 2017-02-25], Dostupné z:

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/30/Ladin.png/1280px-Ladin.png>

Oblast ladínských údolí se nachází v alpských Dolomitech na severu Itálie. Dělí se do tří provincií, které mají název podle hlavních měst: Bolzano, Trento a Belluno. Provincie Bolzano je ve většině odborné literatury nazývána Jižním Tyrolskem, a proto budeme dále používat toto označení. V Jižním Tyrolsku, jsou dvě ladínská údolí, Val Gardena a Val Badia. V provincii Trento je údolí Val di Fassa a provincii Belluno jde

o oblasti Ampezzo a Livinallongo. Míra podpory, rozvoje a udržování kultury je v Bellunu nejnižší a naopak v Jižním Tyrolsku je největší. Vysoká podpora menšinové tradice pochází převážně z finančních prostředků autonomií vlády, o kterou Jihotyrolané těžce usilovali po dlouhá desetiletí.

Jižní Tyrolsko, známé také pod italským názvem Alto Adige, má rozlohu 7400 kilometrů čtverečních a jeho horské hřebeny tvoří státní hranici na severu s Rakouskem a na západě se Švýcarskem. Provincie se rozkládá od Brennerského průsmyku až ke Gardskému jezeru.

Hlavním městem provincie je město Bolzano, kterým protéká řeka Adige a rozděluje ho na dvě poloviny. Již na první pohled zde můžeme vidět rozdílnost obou polovin. Jedna polovina, tzv. staré město vypadá tyrolsky a jsou zde úzké uličky a gotické arkády. Na druhé straně řeky naopak nalezneme monumentální stavby postavené italskými fašisty. Příkladem může být triumfální oblouk na Vítězném náměstí v Bolzanu, který nechal postavit italský diktátor Benito Mussolini. Město je průnikem italské a rakouské kultury a momentální jazykovou převahu zde mají Italové s 73,8% obyvatel.

K objasnění dnešní národnostní situace v severní Itálii se musíme obrátit k historii, která povede od pravěku po současnost. Historie je jedním z hlavních tmelících prvků nejen národnostní identity Ladínů, ale i ostatních obyvatel této oblasti.

5.1. Historie

Pravěk

K tomuto období neexistují žádné písemné dokumenty, které by poskytovaly informace o dávné historii v Dolomitech. Archeologické nálezy ukazují, že tato oblast byla osídlena již v mezolitu, avšak pouze sezónně. Šlo o dočasné ubytování, které sloužilo jako úkryt pro lovce na lovu. První trvalé osídlení se datuje do střední doby bronzové. Dle poznatků badatelů v oblasti údolí Val Badia, bylo potvrzeno osídlení koncem 13. století př. n. l. asi 240 až 300 obyvateli.¹⁸

Jedním z kuriózních objevů je nalezení mumie v nadmořské výšce 3.210 m v oblasti Ötztalských Alp. Podle oblasti nálezu dostal muž z doby měděné jméno Ötzi.

---

¹⁸ *Storia di Ladins, Uniun Ladins Val Badia*, [online]. [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: <http://www.uniunladins.it/storia-di-ladins>

Prostřednictvím rentgenového snímku bylo zjištěno, že Ötzi zemřel na vykrvácení poté, co byl zasažen do ramene kamenným šípem. Pravděpodobně byl zasažen zezadu, když utíkal před svým pronásledovatelem. Ötziho šaty a předměty, které měl u sebe nám poskytují detailní informace o životě a době měděné, která se datuje mezi koncem doby kamenné a počátkem doby bronzové.¹⁹

Starověk

Oblast Jižního Tyrolska byla důležitá pro Římskou říši, neboť Brennerský a Reschenský průsmyk spojovaly jižní Evropu se severní a skrze ně bylo možné přejít Alpy. Okolo roku 15 n. l., kdy tuto oblast dobyli Římané, zde žilo různorodé etnické obyvatelstvo známé jako Rhaétské kmeny. Rhaéti používali předindoevropské jazyky, které se postupným mísením s latinou začaly označovat za jazyky rétorománské.²⁰

Středověk

Po pádu Římské říše si území nárokovalo mnoho různých kmenů, ale až v roce 570 dnešní Tyrolsko nakrátko ovládli Frankové. V letech 575 - 580 za vévody Garibalda I. se zde rozšířil bavorský vliv, ale k oficiálnímu uznání museli Bavoři roku 591 souhlasit s mírovou smlouvou o svrchovanosti Franků. Po obnovení Říše římské Karlem Velikým dodával věhlas Jižnímu Tyrolsku fakt, že přes něj vedla obchodní a královská korunovační stezka do Říma.²¹

Okolo roku 1000 vzrůstá vliv jihotyrolských biskupství. Císař uznal mocenským centrem biskupství v Brixenu a v Tridentu, která následná staletí profitovala především ze strategicky výhodné polohy na jižním úpatí Alp. Postupem času byla biskupy jmenována vysoká šlechta, která se v první polovině 13. století sjednotila v celek *Země Tyrolska*. Ovdovělá dědička Markéta Tyrolská byla v roce 1363 nucena postoupit tyrolské území rakouskému vévodovi Rudolfovi IV. Habsburskému. V roce 1511 byla habsburským císařem Maximilianem I. udělena Tyrolanům řada zvláštních výsad. V císařské listině bylo stanoveno, že Tyrolané nejsou povinni zúčastňovat se válek, které probíhají vně jejich

---

¹⁹ *Ötzi - muž z ledovce, Südtirol* [online]. [cit. 2017-01-14]. Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/osobnosti-a-charaktery/otzi---muz-z-ledovce>

²⁰ *Storia di Ladins, Uniun Ladins Val Badia*, [online]. [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: <http://www.uniunladins.it/storia-di-ladins>

²¹ MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. Folio Vienna, 2016. ISBN 978-3-85256-697-9

zemských hranic. Naopak zůstala zodpovědnost si zajišťovat ochranu svých území.

Reformace se na území Tyrolska projevovала v podobě selských válek, které vypukly v roce 1525. Měly za cíl zejména zrušení privilegií šlechty a duchovenstva, avšak povstalci v boji neuspěli. V průběhu 16. století se z Habsburské monarchie stává, díky připojení nových území Maďarska a Čech, velmoc a Tyrolsko je tak hraničním státem monarchie. S rokem 1720 ztrácí vlastního panovníka a od této chvíle je spravováno pouze přímo z Vídně.²²

V roce 1805 přechází ladínská údolí pod nadvládu Bavorska, které vstoupilo do války jako spojenec Napoleona. Nově vzniklé Bavorské království chtělo v údolích prosazovat reformy v duchu osvícenství. Když Rakousko znovu zahájilo válečné tažení proti Napoleonovi, přidala se k němu i tyrolská vojska, která dokonce vyhrála tři bitvy na hoře Isel u Innsbrucku. V rozhodující bitvě však Tyrolsko utrpělo zdrcující porážku, přes to se jejich vůdce Andreas Hofer stal ve své vlasti hrdinou a je symbolem odporu proti potlačování zahraničních mocností.²³ V roce 1813 byla ladínská údolí opět připojena k Rakousku a stala se pouhou provincií bez většího významu.

1. světová válka a meziválečné období

Již na začátku 20. století vzniklo první hnutí pro podporu a rozvoj ladínské kultury *Union Ladina*. Toto hnutí si kladlo v první řadě za cíl uznání Ladínů, jako samostatné nezávislé etnické skupiny, neboť celá staletí byli považováni za Italy. Snažili se o lokalizaci a sjednocení všech tyrolských Ladínů, standardizovat jednotnou psanou formu ladínského jazyka a vydávat publikace a literaturu psanou ladínsky. S příchodem války se celé obrození pozastavilo a organizace naplno začala pracovat až po roce 1945.²⁴

1. světová válka byl globální válečný konflikt, který začal 28. 7. 1914, kdy Rakousko-Uhersko vyhlásilo válku Srbsku. Následovala řetězová reakce a ve válce se okamžitě ocitla půlka Evropy. Itálie si z počátku držela neutralitu, za kterou po Rakousku-Uhersku chtěla postoupení Jižního Tyrolska, Gorice a Terstu. Rakousko-Uhersko v zásadě souhlasilo, ale Itálie se mezitím domluvila se státy Dohody, které jí nabídly ještě další

---

²² *Biskupové, sedláci, zemská knížata, Sudtiroi* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z:

<http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/historie/biskupove-sedlaci-zemska-knizata>

²³ FORNI, Marco. *An encounter with the Dolomite Ladins*, Istitut Ladin Micurà de Rü, 2008. ISBN 978-88-8171-083-6

²⁴ IRSARA, S. GRANDI, C. *1905 - 2005 La Union di Ladins: 100 years of idealism*. UGLD, 2007. ISBN 88-901703-1-X

území. Dne 23. 5. 1915 vyhláší Itálie válku Rakousku-Uhersku a získává vládu nad Jižním Tyrolskem.²⁵

Obsazování Dolomit italskými vojáky probíhalo v jednotlivých oblastech rozdílně. V údolích Val Gardena a Val Badia obyvatelstvo nekladlo žádný odpor, ale v oblasti Livinallongo a Ampezzo měla vojenská akce až likvidační následky. Dodnes jsou tyto horské oblasti místními obyvateli označovány za *bloody mountain* - krvavé hory. Válka v italských Dolomitech probíhala až do listopadu 1917 a měla pro Ladiny katastrofické důsledky. Z původní populace okolo 20 000 Ladínů jich nejméně 1050 zemřelo a řada vesnic byla srovnána se zemí.²⁶

Poválečná mírová konference ve francouzském Saint Germainse jednala o novém definování italských hranic a dodržování nároku na sebeurčení. Mnozí Tyrolané si od jednání slibovali nárok na vlastní formu vlády. V případě vzniku samostatného jihotyrolského státu by přicházelo v úvahu spojení historických částí Tyrolska a Tridentstva, která byla původně v jednom celku.²⁷ Itálie však měla tyto oblasti slíbené z předválečné úmluvy s Trojdohodou, a tak bylo Jižní Tyrolsko přičleno s konečnou platností k Itálii.

V roce 1922 se k moci dostává fašistické hnutí v čele s Benitem Mussolinim. O rok později vášnivý italský nacionalista a fašista Ettore Tolomei (1865–1952) rozpoutal v severní Itálii národnostní teror, známý jako proces poitalš'ování. Němčina byla zakázána a oficiálním jazykem se stala italština. Přejmenovávaly se nejen instituce, ale i příjmení musela znít italsky. Například příjmení *Fitzek* se změnilo na *Fizzio*. Od roku 1925 se objevují tajné podzemní školy, tzv. *školy v katakombách*, kde jsou děti vyučovány v německém jazyce. Německy mluvící úředníci jsou nahrazeni italskými a cokoliv, co by podněcovalo německé sebeurčení, bylo Italy potlačeno. Postupem času je realizována výstavba průmyslové zóny v Bolzanu a do města za práci přichází tisíce italských dělníků. Dochází tedy k uměle vyvolané migraci Italů, v první řadě za práci, a tím i k větší míře

---

²⁵Oktábec Karel, *Prubeh-1-svetove-valky-v-Italii*, [online]. [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <http://www.valka.cz/13924-Prubeh-1-svetove-valky-v-Italii-1915-1918>

²⁶MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. Folio Vienna, 2016. str.46-47, ISBN 978-3-85256-697-9

²⁷ALCOCK, Antony. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online] County Londonderry, Bozen/Bolzano: University of Ulster Northern Ireland, 2001. [cit. 2017-02-03] Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>

poitalštění severní Itálie. Během této éry vznikla spousta monumentálních budov a objektů a vrcholem industrializace a přeměny oblasti byl triumfální oblouk na Vítězném náměstí.

Kromě poitalšťování fašistická vláda rozhodla 21. 1. 1923 o rozřazení jednotlivých ladínských údolí do tří různých provinčních oblastí: Val Badia a Val Gardena patřily do provincie Bolzano, Livinallongo a Ampezzo do provinci Belluno a Val di Fassa do provincie Trento.²⁸ Rozdělení provincií zůstalo až do současnosti.

2. světová válka, následná naděje na obrození

S 2. světovou válkou se v Jižním Tyrolsku znovu otvírá otázka problematiky národnostní identity. Ladíni se dostávají opět pod drtivý tlak. Na jedné straně byl fašismus a na druhé nacionalismus. K této problematice byl vládou vypracován dokument známý jako *Option (1939)*,²⁹ který řešil strategii menšinových obyvatel ladínské a německé národnosti v Jižním Tyrolsku. Respondent Tomas, který je majitelem ladínského muzea v Ortisei, problematiku shrnuje takto: „*V současnosti je vztah Ladínů s ostatními minoritami dobrý, ale většinu ladínských rodin tíží situace, kdy Benito Mussolini nařídil Ladínům, aby se rozhodli, zda jsou Němci nebo Italové, čili nacisti nebo fašisti. Ti, kteří se rozhodli pro německou národnost, ať už z důvodu, že jejich dědeček byl Němec, se museli odstěhovat do Německa a bojovat za Říši. Po skončení války se někteří lidé navrátili domů, ale jejich bývalí přátelé z údolí jim jejich volbu nedokázali odpustit, a tak zde panovaly velké sousedské spory. Mezi staršími obyvateli je stále zřetelné silné napětí.*“

V průběhu války byla oblast zabrána německými vojsky a vzniká *Operační zóna Alpenvorlan*. Jejich příchod vzbudil dojem na zlepšení situace, ale bohužel se tak nestalo. Naopak přes 8 000 mladých mužů bylo odvedeno na frontu, odkud se již drtivá většina nikdy nevrátila.

Na jaře 1945 je severní Itálie obsazena spojeneckými vojsky. Ještě toho roku vzniká Lidová strana Jižního Tyrolska (SVP- Südtiroler Volkspartei), která se stala mluvčím Němců a Ladínů a kladla si za cíl sjednocení Tyrolska. Tato strana má dodnes většinu v Jihotyrolském zemském sněmu.³⁰

---

²⁸ MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. Folio Vienna, 2016. str.46-47, ISBN 978-3-85256-697-9

²⁹ *Storia di Ladins, Uniun Ladins Val Badia*, [online]. [cit. 2017-02-14]. Dostupné z: <http://www.uniunladins.it/storia-di-ladins>

³⁰ STEININGER, Rolf. *South Tyrol A Minority Conflict of the Twentieth Century*. USA: transactions publishers, 2009. ISBN 978-0-7658-0800-4

Při mírových jednáních na konci 2. světové války bylo navrženo vrácení Jižního Tyrolska pod správu Rakouska, což bylo posléze zamítnuto. Roku 1946 na zasedání v Paříži byl předložen návrh určité správní autonomie, který podpořily obě strany, jak italská tak rakouská. *První status autonomie* pro celý region byl v Římě schválen v roce 1948 a součástí autonomie se stalo i sousední Trento.³¹ S tímto rokem je také spjata otázka státní příslušnosti spojená s vystěhovanými Jihotyrolany za války. Pokud by se chtěli vrátit, bude jim přidělena italská státní příslušnost.

Nespokojenost obyvatel severní provincie po válce gradovala. Ačkoliv jim byla přiznána práva podle poválečné dohody z roku 1946, nebyl na ně stále brán ohled a přednost měli Italové. V důsledku nespravedlnosti vzniká roku 1956 výbor pro osvobození Jižního Tyrolska nazývaný BAS (Befreiungsausschuss Südtirol). Tento výbor je známý především svými útoky na sloupy elektrického vedení, kasárny, pomníky a železniční tratě. Jejich útoky byly spíše škodícího rázu, nikoliv smrtícího. V červnu 1961 proběhla tzv. noc ohně a tehdy bylo vyhozeno do povětří 37 sloupů vysokého napětí s cílem zablokovat přísun elektřiny pro místní průmysl. Bohužel jedna nálož vybuchla se zpožděním a zabila cestáře. Tímto se dostalo Jižní Tyrolsko do hledáčku světových médií a byl zahájen proces s 94 aktivisty strany BAS. Italská strana nabyla přesvědčení, že tyto útoky byly podněcovány ze strany Rakouska a také, že jim dodávali zbraně.³² Respondent David o organizaci BAS řekl toto: „*Moc se o tom neví, ale tato organizace vyhazovala do povětří místní elektrárny a železniční koleje. Byla to těžká doba. Lidé se báli, kde a co zase vybuchne. Měli za cíl ochromit průmysl a vydobýt si autonomii, ale bohužel při tom přišlo o život mnoho lidí. Zrovna tady v Ortisei to bouchlo a moje babička mi vyprávěla, že byli bez elektřiny několik dní než to zase Italové opravili.*“

Lidová strana Jižního Tyrolska v čele s jejím představitelem Silviou Magnanatem se snaží na jednáních v roce 1967 na zámku Sigmundskron u Bolzana prosadit odtržení Jižního Tyrolska od sousední provincie Trenta. Jednalo by se o autonomní samostatnou provincii s převážně německy mluvícím obyvatelstvem. Následující rok tuto otázku řešilo

---

³¹ STEINACHER, Gerald. *Fascist Legacies: The Controversy over Mussolini's Monuments in South Tyrol* [online]. [cit. 2017-02-21]. Dostupné z:

<http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1144&context=historyfacpub>

³² A.V. AVILOVA, Yu.D. KVASHNIN. *Italy at the Beginning of the 21st Century*. Moscow, IMEMO, 2015. –s. 152, ISBN 978-5-9535-0428-7

valném shromáždění OSN a doporučilo vypracování plánu k jeho realizaci, s čímž souhlasily italská i rakouská strana.³³

O osm let později je první status autonomie ratifikován Rakouskem a Itálií. Jihtyrolská zemská vláda získává četné kompetence, například v oblasti dopravy, veřejných staveb, sociálního systému atd. V následujících deseti letech je správní autonomie rozšířena a německá a ladínská menšina získávají rozsáhlou ochranu. S rokem 1972 přichází druhý autonomní status a s ním i více pravomocí. Neshody ale zůstávají ohledně zeměpisných označení, které přetrvávají z dob nacismu. Sporný je dodnes již zmíněný památník vítězství v Bolzanu, který byl oslavou režimu Benita Mussoliniho a jeho politiky. V roce 1998 byla v Bolzanu založena první trojjazyčná univerzita v Evropě.

Obrázek č.1. – Ladínská vlajka, [online]. [cit. 2017-02-26], Dostupné z: http://www.w2n.it/w2nbackend/public/user_data/ugd/mpVLSMNuiYIowwQLSObnAf1dWKPTJgMK-800x_.png

---

³³ *Menšina konečně získává svá práva, Sudirol oficial*, [online]. [cit. 2017-02-19]. Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/historie/mensina-konecne-ziskava-sva-prava>

5.2. Autonomie také pro Ladíny

První status autonomie

První statut autonomie byl vyhlášen dne 31. ledna 1948, ale vycházel z milných představ, že oblast bude tvořena pouze německy mluvícím obyvatelstvem, neboť součástí autonomie bylo i Trentino, kde majoritní společnost tvoří Italové. Ladíni zde byli po dlouhých staletích uznáni jako třetí ligvistická skupina a bylo jim přiznáno respektování kultury a tradic. Ladínské odbory podpořily společný vzdělávací systém, který prozatím nezahrnoval ladínštinu. Němčina nebyla uznaná jako oficiální jazyk, kterým byla stále italština. Školy byly zřizovány podle proporcionalního systému, takže v oblasti, kde bylo více německých obyvatel, byly zřízeny německé školy. Například němečtí učitelé mohli vyučovat němčinu i italštinu, ale obráceně to již neplatilo. Podobně to fungovalo i na úradech ve vyšších pozicích, kde byl zaveden tento systém. Vláda nadržovala italským zaměstnancům a ti dostávali lepší pracovní příležitosti a s vyšší pozicí i vyšší plat. To samozřejmě vedlo k nespokojenosti Jihotyrolanů a ke stávkám v celém regionu.³⁴

Druhý status autonomie

Druhý autonomní status byl schválen roku 1972 a s ním se také zvětšila samostatnost Jižního Tyrolska a rozšířily se pravomoci pro Němce a Ladíny. Dále byli Ladíni uznáni jako etnická skupina a konečně byl přijat jazyk ladínština, kterým se začalo nejen vyučovat v ladínských školách, ale začal se používat i na úradech. Navýšil se také počet vysílacích hodin v rozhlasovém a televizním vysílání. Začíná se vydávat týdeník *La USC di Ladins*, který spojuje všech pět údolí, neboť každá stránka je psána jiným dialektem.³⁵

Všem příslušníkům Jižního Tyrolska je zaručena možnost vzdělání v rodném jazyce a veřejná správa je dvojjazyčná nebo trojjazyčná. Do pravomoci jihotyrolské vlády se dostává stále více oblastí, například: zdravotnictví, veřejná bezpečnost, obchod, řemesla nebo stavba komunikací. V roce 1985 byl přijat zákon, který kladl důraz na ladínskou

---

³⁴ ALCOCK, Antony. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online] County Londonderry, Bozen/Bolzano: University of Ulster Northern Ireland, 2001. Str. 6-8., [cit. 2017-02-25] Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>

³⁵ IRSARA, S. GRANDI, C. *1905 - 2005 La Union di Ladins: 100 years of idealism*. UGLD, 2007. ISBN 88-901703-1-X

kulturu a volnočasové aktivity, kterými se budou tradice a folklor rozvíjet a dále předávat na mladší generace. Autonomie se změnami z roku 2001 platí až do současnosti.

Autonomie Jižního Tyrolska

Dle ústavního zákona z roku 1972 byl udělen Jižnímu Tyrolsku nový autonomní statut. V dalších letech byly vydány další zákony s menší právní působností, které specifikovaly konkrétní práva a povinnosti. Rakouská vláda až do roku 1992 trvala na tom, že oblast Jižního Tyrolska je jejich území, ale nakonec od sporu po letech ustoupila.³⁶

Jihotyrolská autonomie se ještě pozměnila při změnách ústavy v roce 2001 a nyní má mezinárodní garanci. Nejdůležitějším prvkem autonomie je nezávislost oblasti na centrální správě. Jižní Tyrolsko již řadu let bojuje za osamostatnění nebo uznání plné autonomie. Dalšími prvky jsou: uznání jazykových práv skupin, proporcionální systém zastoupení jazykových skupin ve veřejné správě a školství. Všechny tyto prvky se týkají národnostní skupiny Ladínů, kterých v této oblasti žije přibližně 22 000 a i na ně se autonomní zákony vztahují. V rámci proporcionálního systému je pro Ladíny lehké najít práci v údolích kde žijí, a to především v turismu, avšak například v hlavním městě je pro ně míst méně. Patrné je to na příkladu, který udala respondentka Cristina: „*V rámci proporcionálního systému se u nás rozdělují pracovní místa. V nemocnici v Bolzanu je přesně dané, kolik míst je určeno pro tři uznané minority v Jižním Tyrolsku. Pět míst je pro italské lékaře, tři pro německé a jedno pro ladínského. Když je to jedno místo obsazeno, nedá se nic dělat a Ladín si musí místo hledat jinde.*”

Pokud by byla přiznána *plná autonomie* Jižnímu Tyrolsku, mimo jiné by samo rozhodovalo o výši přímých daní a poplatků a samo je také vybíralo. Země by dále plně převzala odpovědnost za svou vnitřní bezpečnost zřízením vlastní zemské policie. Rozsah kompetencí by samozřejmě závisel na italské vládě. Dále by také přiházelo v úvahu převedení pravomocí a zákonodárství na tuto severní provincii. Z finančního hlediska by mohlo Jižní Tyrolsko odvádět příspěvky do oblasti státní správy, prostředky na obranu země, zahraniční politiku nebo do soudnictví.

---

³⁶ PETERLINI, Oskar. *Autonomy and the Protection of Ethnic Minorities in Trentino-South Tyrol: An Overview of the History, Law and Politics*. Bozen: Presidium of the Regional Parliament Trentino South Tyrol, 1997. ISBN 88-900077-2-9.

Autonomie je pro Ladíny velkou výhodou a přínosem pro rozvíjení jejich kultury a tradic. Mají možnost čerpat finanční prostředky na podporu a udržení národní identity. S těmito prostředky zřizují kulturní centra, knihovny, pořádají kulturní akce a vydávají vzdělávací materiály v ladínském jazyce. Hned na první pohled je viditelný rozdíl mezi údolími s autonomií a podporou rozvoje ladínské identity a bez ní.

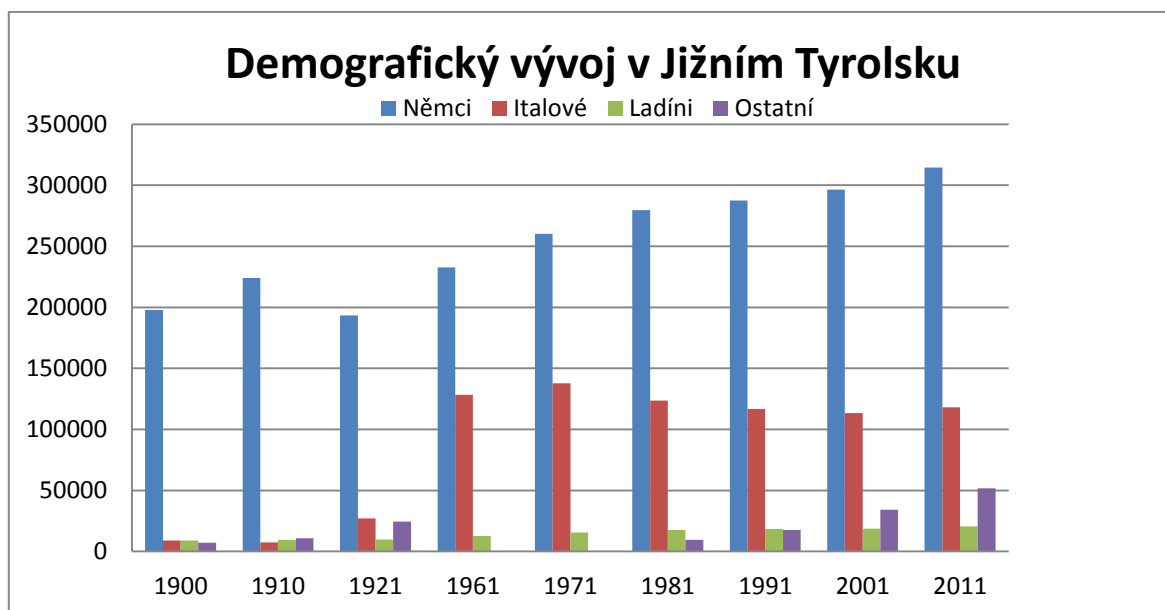
5.3. Demografie obyvatel

Ladínsky hovořících obyvatel je v Itálii přibližně 33 000. Přesný počet Ladínů máme pouze u provincií Trento a Jižní Tyrolsko, kde se při sčítání obyvatel uznává i ladínská národnost. V Jižním Tyrolsku žije 522 395 obyvatel. Největší část tvoří německá jazyková skupina s 69,41 %, na druhém místě je italská skupina s 26,06 % a na třetím místě je ladínská skupina se 4,53 % obyvatel. Počet obyvatel se v průběhu století měnil, ale německy mluvící obyvatelé byli vždy v převaze. Od počátku 20. století vzrostl populační nárůst téměř o 300 000 obyvatel z původních 222 794 všech obyvatel v dané oblasti. Dle následující tabulky je patrné, že mezi lety 1921-1961 vzrostl počet obyvatel italské národnosti téměř o 100 000 obyvatel, a to díky již zmíněnému poitalš'ování, kdy bylo do Jižního Tyrolska pozváno mnoho pracovníků italské národnosti, aby potlačili němčinu. Ladíni mají vzrůstající populační tendenci, avšak v řádu pouze desítek obyvatel za jeden rok, nikoli tisíců obyvatel, jako například německy mluvící Jihotyrolané.

V posledním roce byl také zaznamenán nárůst svateb a to o 7,4 % oproti roku 2015.³⁷

---

³⁷ *Demografisches Handbuch für Südtirol* [online]. [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: http://astat.provinz.bz.it/de/aktuelles-publikationen-info.asp?news_action=4&news_article_id=562384

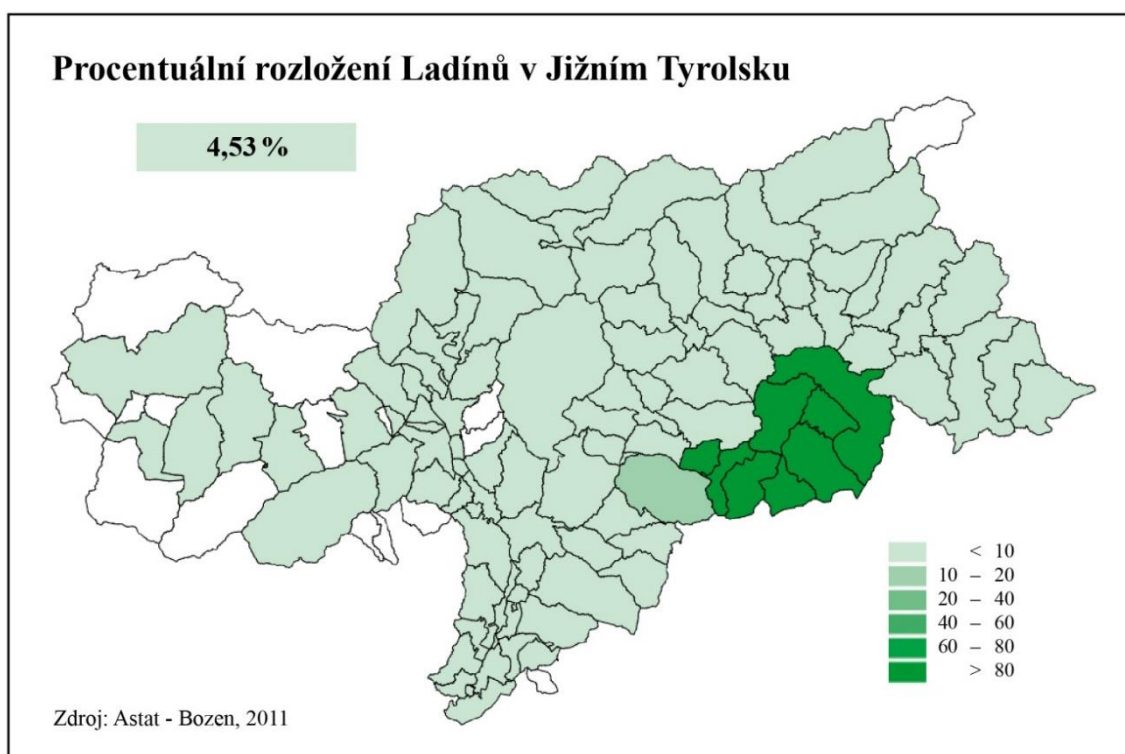

Graf č.1. – Demografický vývoj v Jižním Tyrolsku, , [online]. [cit. 2017-01-25],
Zdroj dat : <https://www.istat.it/it/files/2013/01/Volume-Bolzano-bilingue-completo-per-on-line.pdf>

Rok	Němci	Italové	Ladíni	Ostatní	Celkem
1900	197822	8916	8907	7149	222794
1910	223913	7399	9429	10770	251511
1921	193271	27048	9910	24506	254735
1961	232717	128271	12594	281	373863
1971	260351	137759	15456	475	414041
1981	279544	123695	17736	9593	430568
1991	287503	116914	18434	17657	440508
2001	296461	113494	18738	34308	463001
2011	314604	118120	20548	51795	505067

Tabulka č.1. – Demografický vývoj obyvatel v Jižním Tyrolsku v období 1900 – 2011, [online]. [cit. 2017-01-25], Zdroj dat : <https://www.istat.it/it/files/2013/01/Volume-Bolzano-bilingue-completo-per-on-line.pdf>

Dle sčítání obyvatel v Jižním Tyrolsku z roku 2011 je na mapě patrné, kde se ladínská společnost vyskytuje. Jedná se o dvě údolí Val Badia a Val Gardena, která jsou součástí této autonomní oblasti. Koncentrace Ladínů v těchto údolích je větší než 80 %. Ladíni tvoří 4,53 % všech obyvatel v této provincii.

Mapa č. 2. – Procentuální rozložení Ladínů v Jižním Tyrolsku,

[online]. [cit. 2017-02-25], Dostupné z:

http://astat.provinz.bz.it/barometro/upload/statistikatlas/de/atlas.html#bev/sprach_vzs/lad

V autonomní provincii Trento žije 477 017 obyvatel, kteří tvoří čtyři jazykové skupiny. Nejpočetnější skupinu provincie představují Italové s 95,8 % obyvatel. Ladínů, kteří žijí převážně v údolí Val di Fassa, je 16 462 a utvářejí 3,5 % menšinu v Trentu. Mocheni a Cimbriani používají jazyky řadící se do skupiny hornoněmeckých dialektů. Tyto menšiny společně tvoří 0,7 % obyvatel v provincii.³⁸ Respondentka Natalia, která žije

³⁸ *Popolazine di lingua Laina*, *Annuario Statistico 2006* [online]. Provincia autonoma di Trento 2007, [cit. 2017-02-27], Zdroj dat:

http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/binary/pat_minoranze/minoranze/ladini_mocheni_cimbri_op_2001_x_comune_e_residenza.1205943234.pdf

v údolí Val di Fassa o své národnosti řekla: „*Ano, já jsem Ladínka a i celá moje rodina jsou Ladíni. Žijeme tu už po několik generací a jsme hrdí na naši kulturní tradici, která se zde drží. V občanském průkaze mám napsáno, že jsem italské národnosti, ale to nic nemění na tom, že jsem Ladínka. Všichni to tu tak mají.*”

Jazykové rozložení v provincii Trento

<i>Jazyk</i>	<i>Počet obyvatel</i>	<i>% rozložení v Trentu</i>
<i>Italština</i>	457 397	95,8 %
<i>Ladínština</i>	16 462	3,5 %
<i>Mochenština</i>	2 276	0,5 %
<i>Cimbrianština</i>	882	0.2 %
<i>Celkem</i>	477 017	100 %

Tabulka č.2. - Jazykové rozložení Trenta, [online]. [cit. 2017-02-27], Zdroj dat: http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/binary/pat_minoranze/minoranze/ladini_mocheni_cimbri_pop_2001_x_comune_e_residenza.1205943234.pdf

6. Prvky etnické identity Ladínů

Ladíni jsou potomci obyvatelů rétorománského původu, kteří se usídlili v oblasti italských Dolomit. Zde žijí a rozvíjejí svoji kulturu a díky autonomní provincii Jižního Tyrolska na ni mají více než dobré podmínky. V této části práce se budeme dále zabývat prvky, které utvářejí identitu Ladínů, kulturou, jazykem, tradicemi a odlišnostmi v geografických oblastech, kde Ladíni žijí.

6.1. Kultura nehmotná (duchovní)

6.1.1. Jazyk

Ladínština se řadí mezi jazyky rétorománské. Lidé, kteří sídlili v alpské oblasti, byli známí jako Rhaeti a v průběhu jejich integrace došlo k vývoji jejich jazyka. Když Římané dobyli v roce 15 n. l. toto území, sloučila se rhaetština s latinou a vznikla rétorománština, která je typická pro zdejší oblast. Na východě se dnes používá furlánština, což je východní ladínština a na západě švýcarská rétorománština, též označovaná jako západní ladínština. Ladínština byla kodifikována v 80. letech. U široké veřejnosti se moc neujala. Tento kodifikovaný standard se používá v odborné mluvě a v politice. Mezi místními převládá nekodifikovaná ladínština a i ta se s postupem času a s mladší generací vytrácí. Mnoho mladých nemluví svým rodným jazykem a ztrácí i schopnost psaného ladínského projevu.³⁹

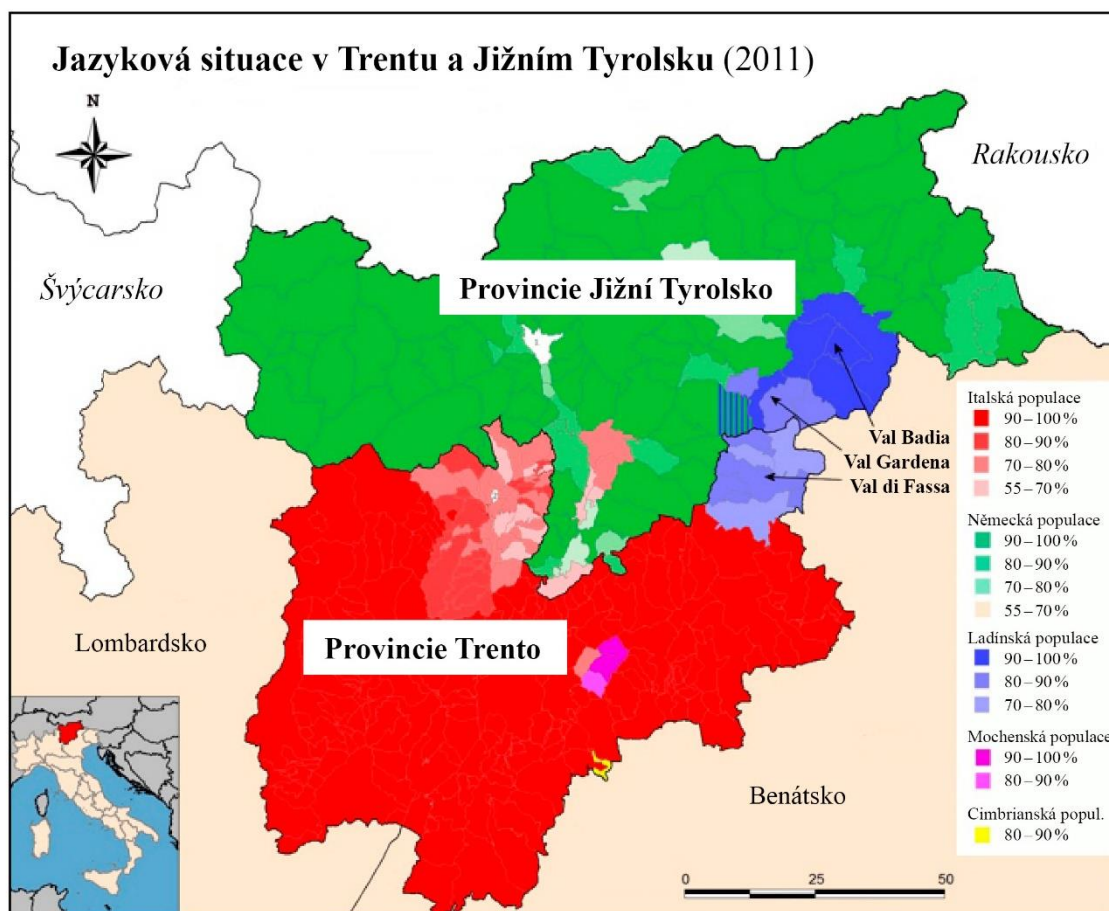
V Jižním Tyrolsku jsou vybudována kulturní centra a také autonomní oblast finančně pomáhá s udržením jazyka. Podporuje školství, provozování kulturních akcí, rozhlasové vysílání vydávání ladínských novin a dětských knih. V Trentu a Bellunu je ladínština podporována pouze na základních školách prvního stupně, a to jednou hodinou ladínštiny týdně. Na mapě č. 3 je uvedena jazyková situace v Trentu a Jižním Tyrolsku a ze které je patrné procentuální osídlení danými etnickými skupinami. Sousední provincie

---

³⁹ RUBATSCHER, Carmen. *The fate of minority languages: The case of Ladins in North Italy in Humanising Language Training*, Year 7 Issue 5 September 2005. [online] . [cit. 2017-02-026]. Dostupný z: www.hltmag.co.uk/sep05/mart02.rtf.

Belluno, kde v oblasti Ampezzo žije přibližně 8 000 Ladínů,⁴⁰ nezajišťuje mluvčím speciální práva a ladínština je pouze chráněna zákonem jako historický jazyk minority.

Mapa č. 3. – Jazyková situace v Trentu a Jižním Tyrolsku, [online]. [cit. 2017-03-01], Dostupné z: <http://ontheworldmap.com/italy/region/trentino-alto-adige/map-of-languages-in-trentino-alto-adige-max.jpg>

Jazyk se drží v horských oblastech a převážně jím mluví starší generace. Může se také lišit údolí od údolí a jeho mluvčí si ne vždy rozumí. Respondent David, který je šéfredaktor ladínských novin La USC di Ladins o ladínských dialektech řekl: „*Ladinsky mluví všichni, ale dialekt v jednotlivých údolích je odlišný. Když se potká Ladin z Val Gardeny s Ladínem z údolí Ampezzo a budou si povídat, ne všechny slova si budou rozumět. Jde o to, že se některá slova v průběhu let poněmčila či poitalštila a tam vzniká ten zásadní rozdíl.*”

⁴⁰ MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. Folio Vienna, 2016. str.46-47, ISBN 978-3-85256-697-9

Školství

Ladínština je vyučována v ladínských údolích (mimo Belluno) jako třetí hlavní jazyk již mateřských školkách. Děti ve věku od 3 do 6 let zde navštěvují třídy, kde od mala používají tři jazyky. Respondentka Anna je učitelkou v ladínské školce ve Val Gardeně a říká: *„Ladínské děti ovládají tři jazyky už odmala. U nás v ladínské školce mluvíme s dětmi jeden týden italsky, druhý německy a třetí ladínsky. Děti si tímto osvojují všechny tři jazyky a v rámci jednoduchých her se je učí. Je to velmi efektivní a mají dobrý základ pro život. Vždyť kolik lidí ovládá tři jazyky na úrovni mateřského.“*

Když žáci zahájí povinnou školní docházku, rodiče ve spolupráci s učiteli mohou zvolit, zda jejich děti budou navštěvovat německo-ladínské nebo italsko-ladínské třídy. Dle předpisů je nařízeno, že povinná výuka odborných předmětů musí být rovnoměrně rozdělena mezi italštinu a němčinu, které se po týdnu střídají. Ladínština je vyučována dvě hodiny týdně. Od roku 2006 přibylo dětem ve škole ještě dvě hodiny angličtiny. Respondent Iácun, který je učitelem, na jedné z ladínských škol ve Val Gardeně, řekl: *„Jsem učitelem matematiky a fyziky na druhém stupni základní školy v Ortisei. Oba předměty raději vyučuji v němčině, jelikož ji považuji za svůj rodný jazyk. Jsem rozený Ladín, avšak němčina je mi bližší.“*

Na střední školy docházejí žáci ve věku 14-18/19 let. Na škole absolvují pětileté studium zakončené zkouškou. Školy se rozdělují na odborné se zaměřením na praktické vzdělání a střední školy jako například umělecké školy, technická lycea a obchodní akademie. Na středních školách si žáci mohou vybrat ladínštinu pouze jako volitelný předmět, a to pouze na jednu hodinu týdně. Na konci vzdělávacího procesu mají studenti mluvit: ladínsky, německy, italsky popř. anglicky.⁴¹

Vzhledem k tomuto systému je v mateřských školkách, základních a středních školách přibližně 300 učitelů, kteří musí mluvit italsky, německy a ladínsky. Všichni jsou povinni složit zkoušku z trojjazyčnosti a také jim náleží vyšší platové ohodnocení, oproti průměrnému kantorskému platu v Itálii. Ačkoliv hlavní odpovědnost za fungování jednotlivých škol nese stát, učitelé jsou pod dohledem ladínských úředníků pro vzdělávání, které zaměstnává provincie Jižního Tyrolska

---

⁴¹ FORNI, Marco. *An encounter with the Dolomite Ladins*, Istitut Ladin Micurà de Rü, 2008. ISBN 978-88-8171-083-6

. Vysoké školy neberou v úvahu ladínské mluvčí, neboť jsou, co do počtu Itálie, příliš malá skupina. Univerzity umožňují jednohodinové lekce ladínštiny a to při pedagogické fakultě v Brixenu a na univerzitách v Padově a v Innsbrucku.⁴² Vzdělávání dospělých je nabízeno pouze v místních institucích formou přednášek a kurzů. V současné době se připravuje reforma vzdělávacího systému pro autonomní oblasti, kde budou nové jazykové programy v ladínštině, což přispěje k podpoře vzdělávání rodin a komunit v mateřském jazyce.

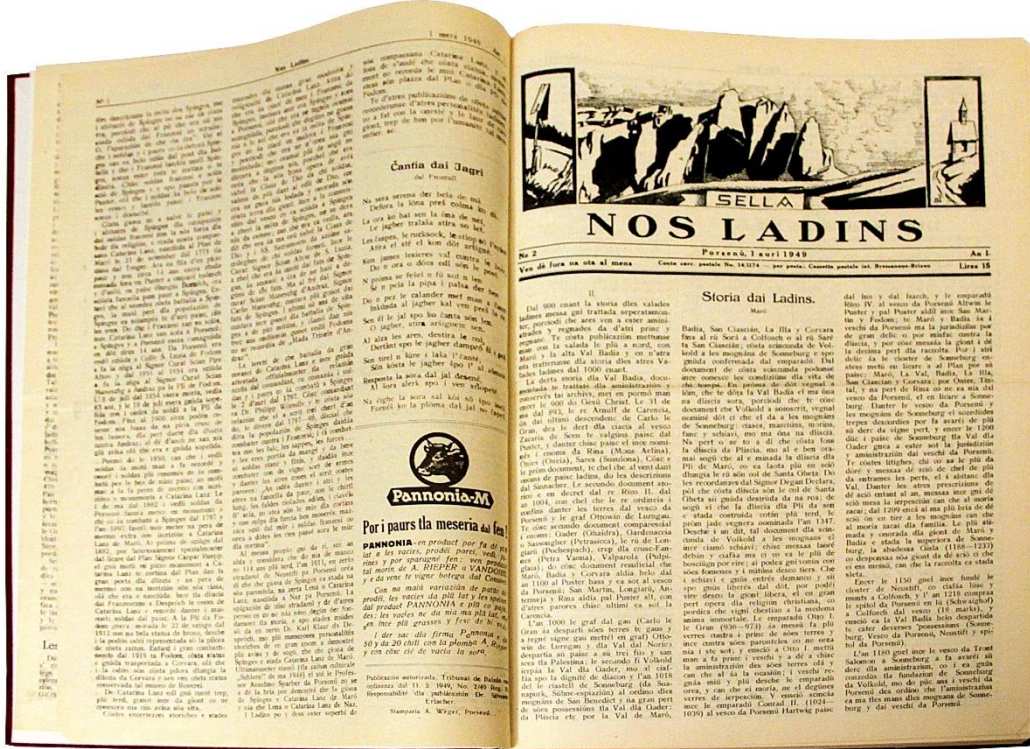
Ladínské noviny a *La USC di Ladins*

V březnu 1949 vychází Salvesteru Erlacherovi (1910-1991) první vydání *Nos Ladins*. Z počátku vychází pouze jednou měsíčně a postupně pak jednou za čtrnáct dní. Roku 1972 *Unie Generela di Ladins* převzala přímou redakční roli a plnou odpovědnost za vydavatelství. Došlo také k přejmenování na *La USC di Ladins* neboli hlas Ladinů. Se zvýšeným zájmem ladínských čtenářů se noviny od roku 1990⁴³ vydávají jednou týdně a dokonce jsou dostupné i na internetových stránkách online. Náklad týdeníku je nyní 3000 výtisků, což představuje nárůst o 500 kusů od roku 1987. Respondent David je šéfredaktorem *La USC di Ladins* a k novinovým vydáním se vyjádřil takto: „*S vydáváním ladínských novin je moje rodina již po generace spjata. Můj dědeček byl jeden z prvních zaměstnanců u Salvesteru Erlachera a vydával s ním původní noviny s názvem Nos Ladins. Děda byl také autorem prvního ladínského slovníku, který se dodnes používá. Naše dnešní noviny LA UCS di Ladins jsou pro všechny Ladiny žijící v pěti údolích. První strana je všeobecně o novinkách a následujících pět stran je věnováno pěti údolím. Nejde pouze o to, co se tam děje, ale celá stránka je psána jejich místním dialektem. V každém údolí máme redakce a ty nám posílají své články v daném dialektu a tady u nás ve Val Gardeně se vše dává dohromady a také se to tu tiskne.*“ Literatura a ladínský týdeník napomáhají k udržení ladínštiny, a proto také institut *Micurà de Rü* vydává zejména dětské knihy, poezii, časopisy a učebnice. Tisk ladínské literatury je nyní v cca 300 knih ročně.

---

⁴² RUBATSCHER, Carmen. *The fate of minority languages: The case of Ladins in North Italy in Humanising Language Training* Year 7 Issue 5 September 2005. [online] . [cit. 2017-02-26]. Dostupný z: www.hltnmag.co.uk/sep05/mart02.rtf.

⁴³ IRSARA, S. GRANDI, C. 1905 - 2005 *La Union di Ladins: 100 years of idealism*. UGLD, 2007. ISBN 88-901703-1-X

Obrázek č. 2. – Ladinské noviny z roku 1949, Nos Ladins , Zdroj: Vlastní zpracování

Rozhlasové a televizní vysílání

Evropská unie vždy podporovala rozhlasové vysílání v ladínštině. Zpočátku bylo experimentální a trvalo jen pár minut. V roce 1955 se vysílací čas prodloužil a pravidelně se vysílalo od pondělí do soboty. V roce 1958 byla vytvořena ve Val Gardènsé organizace *Comité Radio Ladin* s cílem rozšířit rádiové vysílání.

První televizní programy v ladínštině byly vysílány v roce 1979 a stala se pravidelnými až roku 1988. Dnes italská státní televize a rozhlas RAI nabízí 352 hodin rozhlasových programů a 39 hodin televizního vysílání ročně v provinciích Trento a Jižní Tyrolsko. Bohužel v poslední provincii Belluno, kde se nachází ladinské oblasti Ampezzo a Livinallongo není přístup k tomuto vysílání. ⁴⁴

⁴⁴ IRSARA, S. GRANDI, C. 1905 - 2005 *La Unione di Ladins: 100 years of idealism*. UGLD, 2007. ISBN 88-901703-1-X

6.1.2. *Mýty, pověsti, pohádky*

Je mnoho příběhů a legend, které se vyprávějí již po generace a jsou zasazené do typického prostředí italských Dolomit. Jedna z nich je o starobylém království, kde hory byly tmavé a ponuré jako Alpy. Princ se oženil s měsíční královskou dcerou princeznou Moon. Byla dobrosrdečná a neobyčejně krásná, až se její krásy obávali široko daleko. Báli se, že by mohli zemřít touhou po briliantově stříbrné záři jejího domova na Měsíci. Mladý pár je šťastný a zamilovaný, avšak pro princeznu je princova zem ponurá a temná. Třpytivé princezně hrozí nebezpečí smrti a stále touží po jasném světle. Princ požádá o pomoc Salvans – moudré trpaslíky, kteří znají všechna tajemství přírody. Na oplátku by jim princ poskytl útočiště v lesích a horách jeho království, výměnou za kouzlo, kterým by pokryli vrcholky hor bledým lunárním světlem. To by poskytlo postačující krajinu pro jeho princeznu. Domluvili se, a taky se tak stalo. Salvans vytvořili tenkou tkaninu z měsíčních paprsků a pokryli s ní tmavé vrcholky hor za jedinou noc. Nyní jsou z hor bílé útesy, které září v slunečním svitu a odrážejí měsíční zář. Nicméně tajemná přítomnost Salvans může být pocíťována ještě dnes v lesích a horách, kterým dnes lidé říkají Dolomity. V sousedních oblastech není znám žádný podobný příběh. „*Zdá se, že princeznin smutek byl vyryt do hor a kouzlo stále přetrvává na třpytivých vrcholcích hor.*”⁴⁵

Další legendy se odehrávají v dalekém království Fanes, jež existovalo před mnoha tisíci let v zemích Dolomitu. Jedna z nich přibližuje tragický osud záhadné válečnice oblečené do stříbrného rouna. Hrdinská postava, jež chránila říši, padla za oběť zlověstnému spiknutí. Její království se ocitlo ve spárech zlých vládců a lid sužuje nenávist a pýcha. Nad královstvím Fanes zakrouží majestátní dravec se zlatými zobákem a drápy. Od jeho zobáku se odrazí sluneční svit, kterým zapálí pochodeň. Když odletí, zmizí vše špatné z království Fanes. Paprsek světla tedy přináší naději a příslib novým časům.⁴⁶ Dle odborníků je tato legenda definována historickými událostmi, které se staly v centrálních Dolomitech mezi dobou bronzovou a železnou.⁴⁷

---

⁴⁵ *Myths, legends and folk tales, The Dolomites.* [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.holimites.com/en/discover-the-dolomites/history-and-culture-005/myths-legends-and-folk-tales-019>

⁴⁶ MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture.* Folio Vienna, 2016. str.46-47, ISBN 978-3-85256-697-9

⁴⁷ *The kingdom of Fanes.* [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://ilregnodeifanes.it/inglese/intro.htm>

Některé z lidových příběhů, předávaných z generace na generaci, mají hlavní hrdiny, jejichž předobrazem byly opravdu žijící historické postavy. Jeden z nich je například šlechtic Vilém Brach, který dostal přezdívku Velký Bracun. Tento šlechtic se v oblasti proslavil svými pozoruhodnými činy a mimořádnou odvahou.

Další postavou ladínských pověstí je princezna Dolasila. Tajemná princezna je bojovnice oblečená ve stříbře a sněhobílé kožešině, má stříbrný luk a stříbrné šípy z jezerního rákosí. Rákosí pochází z kouzelného jezera a princezna vždy zasáhne svůj cíl.⁴⁸

Ladínské mýty, legendy a pověsti přežívají v údolích Dolomit díky silné ústní lidové tradici. Odrážejí slavné i méně slavné kapitoly v historii obyvatel a otevírají bránu k sociálně-kulturní charakteristice minulosti. Jejich cílem je také pobídka k pátrání po místech, která jsou v příbězích nastíněna a k uvědomění si historických souvislostí.⁴⁹

6.1.3. Svátky a tradice

Náboženské festivaly, slavnosti, pouti a trhy jsou jednou z mnoha příležitostí k setkávání místních obyvatel. Jde o oživení jednotvárnosti každodenního života v údolí. Mnoho tradic a zvyků se váže k nejrůznějším událostem ve venkovských oblastech: narození, křest, svatba a smrt, dále roční období, různé aktivity spojené se sklizní sena a obilí a nebo různé namlouvací rituály.⁵⁰

Respondent Andres, který je výtvarným umělcem ve Val Gardeně, ke slavení svátků řekl: „*Tradice a svátky jsou pro Ladiny důležité, je to jeden z tmelících prvků naší národní identity. Například Velikonoce obvykle slavíme každý zvlášť v rodinném kruhu. Naopak, když je masopustní průvod nebo slavnost ohně, tak je slavíme s přáteli z údolí. Jak moc je kdo s kulturní tradicí spjatý a do jaké míry se angažuje je na každém jedinci.*”

---

⁴⁸ *The Dolomites, Myths, legends and folk tales*. [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.holimites.com/en/discover-the-dolomites/history-and-culture-005/myths-legends-and-folk-tales-019>

⁴⁹ MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. Folio Vienna, 2016. str.46-47, ISBN 978-3-85256-697-9

⁵⁰ *The Dolomites, Myths, legends and folk tales*. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.holimites.com/en/discover-the-dolomites/history-and-culture-005/myths-legends-and-folk-tales-019>

Masopust

Masopust se slaví víceméně všude a často v souladu s tradicemi, které jsou známé také i v jiných oblastech. Celá slavnost má svůj denní řád a podle něj se také každoročně organizuje. Lache a Maras jsou masky pro manželské páry a ty vedou průvod. Za nimi jde zástup svobodných mužů rozdělený na dvě kategorie: krásné a ošklivé masky. Masky jsou vyrobené ze dřeva a podle charakteru masky se její nositel chová. Krásné masky se smějí a vtipkují a ty ošklivé mají otrhané oblečení, naříkají a vydávají strašidelné zvuky. Celý průvod je uspořádaný jako svatební, včetně masek ženicha a nevěsty. V průvodu nesmí chybět, několik zajímavých masek, jako je například Marascons nebo Bufon. Marascons jsou kladné postavy, které vyzvánění zvonečky do rytmu pochodu a Bufon je maska s dlouhým špičatým nosem a jeho nositeli dává anonymitu, takže tato postava nešetří nářky ani oplzlými vtipky na účet sousedů. Všechny jeho komentáře ale musí být rýmované, jinak jeho postava ztrácí čestné místo v průvodu. Každý správný Ladín, nejen při karnevalu, u sebe nosí zrcátko, které odráží vše negativní a chrání svého nositele.

Obrázek č. 3. – *Masopustní kostýmy*, údolí Val do Fassa , [online]. [cit. 2017-03-04], Dostupné z: http://www.carnivalkingofeurope.it/img/imgPP/carnevaleSM12_14.jpg

Velikonoce

Velikonoce se slaví jako nejvýznamnější křesťanské svátky. Vedle tradičního průběhu oslav, probíhají Velikonoce u Ladinů ve dvou fázích. Měsíc před svátky, mladí chlapci a muži vyřezávají dřevěné hrušky a jejich stopku ováží barevnou stuhou. Hrušku darují dívce či ženě, k níž jejich srdce plane. Dívka v den Velikonoc pak dárek oplácí malovanými vajíčky. Pokud muž dostane tři až šest malovaných vajíček, znamená to, že o něj dívka jeví veliký zájem. Pro ostatní nápadníky, kteří se jí nelíbí nebo nevzbudili její sympatie, je připraveno vajíčko s písemným odmítnutím.⁵¹

Respondentka Sara, studentka z Val Gardeny, nám sdělila: „*Velikonoce slavíme jako všichni ostatní. Malujeme vajíčka, pečeme beránka a také hrajeme jednu velice zábavnou hru. Každý má své syrové vajíčko a navzájem si vejci ťukáme a komu vydrží poslední vajíčko nerozbité, ten vyhrál.*”

Tradice Donacia

Mladé dívky z vesnic se oblékají jako zchátralé, bezzubé, otrhané staré ženy a chodí od domu k domu a straší zlobivé děti. Hrozby a kletby těchto ohavných žen lze odvrátit nabídkou dobrého jídla a pití.⁵²

Slavnost ohně

Tato tradice má svůj počátek již v předkřesťanských dobách. Šlo o uctění letního slunovratu a s příchodem křesťanství se tato tradice ocitla blízko svátku Sv. Jana. Ohňům se začalo říkat *svatojánské*. Na horských hřebenech nebo svazích hor se připraví velké hranice dřeva a ty jsou postupně zapalovány. Hranice se zapalují na dobře viditelných místech a buď se vytvoří celý dlouhý řetěz, tedy jeden oheň vedle druhého nebo mohou být uspořádány do tvaru určitého symbolu. K nejpoužívanějším náboženským symbolům patří kříž, dále pak kalich nebo srdce s monogramem Ježíše Krista INRI. V některých obcích dochází k tomu, že se ohně na kopcích zapalují už den před nedělním svátkem Srdce

---

⁵¹*Tradition and customs, The Dolomites.* [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z:

<http://www.holimites.com/en/discover-the-dolomites/history-and-culture-005/traditions-and-customs-018>

⁵² MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture.* Folio Vienna, 2016. str.46-47, ISBN 978-3-85256-697-9

Ježíšova. To především z důvodu, že k vyhasnutí ohňů dochází až k ránu a účastníci tohoto obřadu si po dlouhé noci a také dlouhém sestupu z hor odpočinou.⁵³

Obrázek č. 4. – Slavnost ohně, [online]. [cit. 2017-03-02], Dostupné z: https://scontent-frt31.xx.fbcdn.net/v/t1.09/12920326_1059993537390930_243621318772365247_n.jpg?oh=9c63158521738d7b519127b0d2300776&oe=5937E11E

Svatý Mikuláš

V adventním čase je v regionu velmi populární sv. Mikuláš, který chodí od domu k domu 6. prosince a přináší dětem dárky. Mikuláše doprovází dva andělé a skupinka čertů.⁵⁴ Respondentka Magdaléna vzpomínala na svoje dětství: „*Když jsem byla malá, hrozně jsem se bála čertů. Bylo to pro mě takové napínavé, jestli jsem přes rok hodně zlobila a čert si mě odnese do pekla. Zazpívala jsem písničku a dostala od Mikuláše sáček se sladkostmi, ovocem a mandlemi. Je pravda, že v té taštičce bylo schováno ještě pár kousků uhlí, ale z toho už jsem si nic nedělala.*”

⁵³ *Horské ohně, Suedtirol* [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/zvyky/horske-ohne>

⁵⁴ *Tradition and customs, The Dolomites*. [online]. [cit. 2017-02-28]. Dostupné z: <http://www.holimites.com/en/discover-the-dolomites/history-and-culture-005/traditions-and-customs-018>

Štědrý večer a Tři králové

Pár dní před Vánocemi obyvatelé Jižního Tyrolska vystavují ve svých domech betlémy. Jak jinak, než po domácku vyrobené postavičky ze dřeva zobrazující biblický příběh narození Ježíše Krista.

V ladínských domech je již po staletí zakotvena tradice vykuřování domů. Děje se tak na Štědrý večer, Silvestr a Tři krále. Všechny tyto tři noci na rozžhavené pánvi pálí kadidlo, rodina obchází dům, modlí se a prosí o požehnání. V posledních dnech v roce do domů chodí místní zpěváci a oslavují příchod nového roku a vzdávají hold tomu končícímu. Od 6. ledna obchází domy Tři králové a posvěcenou křídou píší na dveře domů C+M+B (Kriste požehnej tento dům).⁵⁵

Svatební tradice

K jedné ze svatebních tradic v ladínských údolích patří svatební průvod. Na cestě do kostela se průvod zastaví a zvedne se transparent, který připravili přátelé ženicha a nevěsty. Sehraje se zde vtipná scénka ze života budoucích novomanželů, a kdo chce pokračovat na obřad do kostela, musí svědkovi ženicha zaplatit mýtné, jinak ho dále nepustí. Vybraná hotovost se po svatebním obřadu použije jako jeden ze svatebních darů.

6.1.4. Náboženství

Náboženství je jedním ze zásadních prvků etnického uvědomění Ladínů v Jižním Tyrolsku. Po staletí je s nimi spjata a prochází jejich životy od narození do smrti. Miroslav Hroch o sounáležitosti etnicity s náboženstvím píše: *„Dnes je jen velmi obtížné přesně odlišit vědomí příslušnosti k předmodernímu „národu“ od vědomí skupinové sounáležitosti definované etnický, případně v kombinaci s náboženstvím či sociální příslušností. ...Důležitou složku etnické identity, respektive vůbec identit, které předcházely identitě národní, tvoří náboženské vazby. Jejich významu je věnována pozornost spíše v souvislosti s konkrétní historickou situací národotvorných procesů, v nichž náboženství hrálo významnou roli.“*⁵⁶

---

⁵⁵ *Adventní a vánoční zvyky, Suedtirol.* [online]. [cit. 2017-02-28]. Dostupné z:

<http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/zvyky/adventni-a-vanocni-zvyky>

⁵⁶ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dilem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů.* Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. 45. sv. ISBN 978-80-7419-010-0.

Respondentka Veronika, která je knihovnicí v údolí Val Badia uvedla: „*Já si myslím, že většina Ladínů je věřících a jsou příslušníci katolické církve. Víra v Boha a Jižní Tyrolsko jsou úzce spojeny už od dob, kdy se naši předci usídlili v horách a modlili se za úrodnou půdu. Tady v údolí téměř všichni chodí v neděli do kostela a jsou oblečeni do svátečních krojů. Náš farář, který je také Ladín, se účastnil misijních činností ve Vietnamu a tam šířil křesťanství. Když se sejdeme na nedělní mši všichni v kostele, farář se na začátku zeptá, v jakém jazyce má mši vést. Zda v italštině, němčině či ladínštině, a podle počtu, která jazyková skupina má převahu, se zvolí jazyk.*“ Víra je tedy jeden z jednotících prvků zdejší kultury. Napomáhá a přispívá k jejímu udržování ve společnosti.

Z následující tabulky je patrné, že se v současné době ke katolické církvi hlásí 96,1 % obyvatel Jižního Tyrolska. V roce 1959 procento věřících této církvi bylo až na 0,1 % téměř 100 %.

Procentuální počet věřících v Jižním Tyrolsku

Rok	Počet obyvatel	Počet katolíků	Katolíci v %
1959	105592	105592	99,9 %
1970	407693	404081	99,1 %
1980	431073	428000	99,3 %
1990	438000	434000	99,1 %
2003	466482	458675	98,3 %
2006	479758	465365	97,0 %
2015	512100	491900	96,1 %

Tabulka č.3. - Počet věřících v Jižním Tyrolsku, [online] . [cit. 2017-01-29],
Převzato z: <http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dbobr.html#stats>

Respondentka Sara, žijící v údolí Val Gardena se k účasti na mši vyjádřila následovně: „*Já osobně to cítím tak, že Bůh je stále se mnou a není potřeba, abych ho chodila každý týden navštěvovat do kostela. Podobně se chová mnoho mladých Ladínů, kteří do kostela zavítají většinou jako doprovod svých rodičů. Naopak starší generace, jako například moje babička, se na mši vypravuje každou neděli.*”

6.2. Hmotná kultura

6.2.1. Řemeslo

Řemeslná výroba je úzce spjata s ladínskou kulturou a životem v horských oblastech a vychází z místních podmínek a dostupných přírodních materiálů. K tradičním řemeslům, které se uchovaly až do dnešní doby patří především dřevořezba, paličkování krajek a zpracování vlny nebo kůže.

V minulých stoletích hrálo řezbářství v životě Ladínů velkou roli. Nejisté existenční podmínky rolníků a relativně volný čas v zimních měsících zapříčinily, že si horští obyvatelé museli zajistit náhradní zdroj obživy. Odedávna se projevovali mezi řezbáři velmi nadaní umělci, kteří svými soškami světců zdobili především místní kostely. Ostatní se specializovali na menší figurky. Během zimy jich nashromáždili celé série a ty posléze nabízeli po okolí. Vidina úspěchu se brzy rozšířila a v údolí si takto vydělával každý druhý Ladín.⁵⁷

V polovině 19. století přišla vlna poptávky po jesličkách a s tím i stoupla dřevozpracující výroba. Málem došlo k vykácení borovic a dřevo bylo nadále pouze na příděl. Jesličky se vyráběly ve stále větším počtu a doplňovaly se o nová zvířata, jako jsou například koně a sloni. S postupem času se začaly prodávat i jako samostatné kusy, které sloužily jako hračky. Tyto hračky vytvořené v ladínských údolích se šířily Evropou a získaly dokonce popularitu i v Americe. Nejproslulejší hračkou ladínské výroby se stala Holandská panenka, která tento název získala tím, že se vyvážela do zámoří z holandského přístavu.⁵⁸ Respondent Tomas, který je majitelem ladínského muzea v Ortisei říkal: „*Jednu z velkých sbírek mého muzea tvoří dřevořezba a především vyřezávané dětské hračky. Já sám jsem si s takovými hračkami v dětství hrál a dnes jsem jejich velký sběratel. Jednu panenku jsem si přivezl z cest po Americe. Když jsem ji náhodou objevil v zapadlém krámku, koupil jsem ji celkem levně na to, jakou má dnes cenu. Jsem rád, že práce našich předků byla oceňována po celém světě a mnoha dětem přinášela radost a potěšení.*”

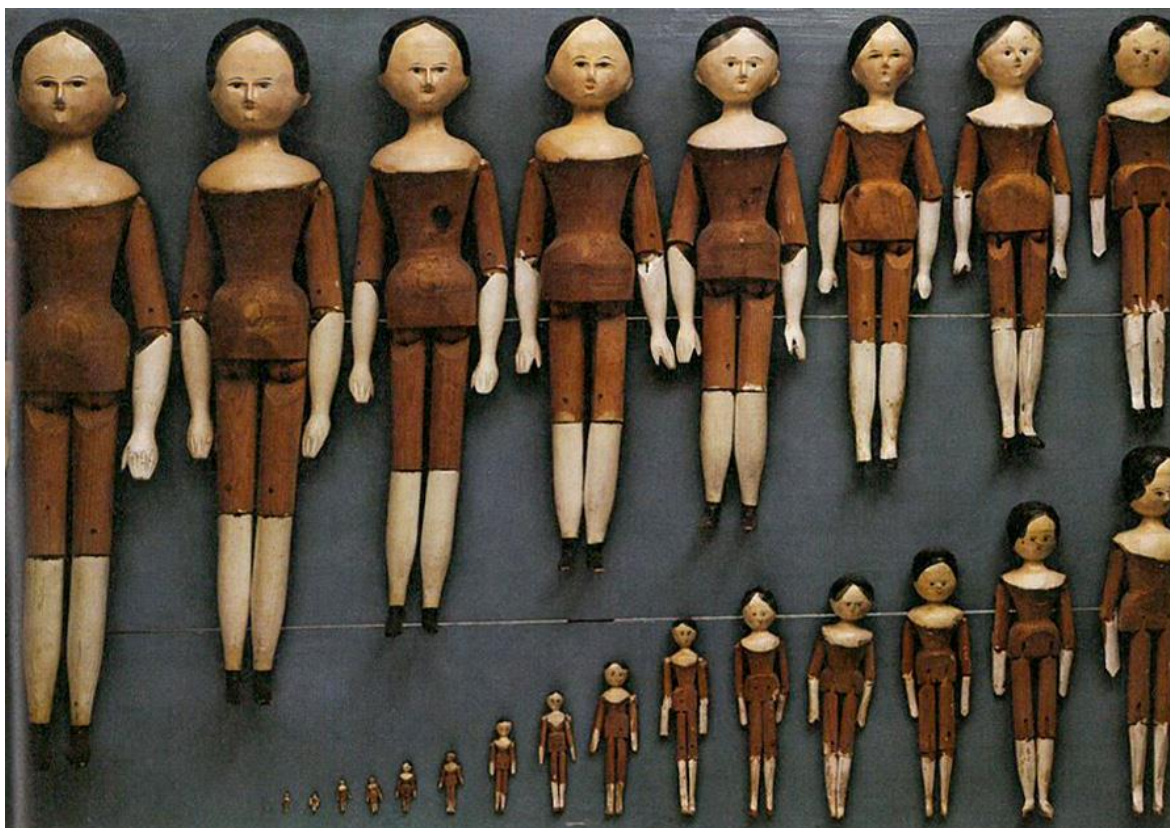
Řezbářství nabylo největšího rozmachu okolo roku 1900, ale s vypuknutím první světové války došlo i k rychlému útlumu. Smrt mnoha zkušených jihotyrolských umělců

---

⁵⁷ MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. Folio Vienna, 2016. str.46-47, ISBN 978-3-85256-697-9

⁵⁸ *Řezbářství, Sudtyrol*. [online]. [2017-02-28]. Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/vyrobky/selska-remesla/rezbarstvi>

způsobila i pád trhu s řezbářskou výrobou. Po první světové válce byla obnova výroby velmi pomalá. Roku 1920 byl založen první ladínský řezbářský spolek *Unica*, který si kladl za cíl podporu zejména umělecké výroby jednotlivých kusů. Tento spolek dodnes existuje a snaží se o umělecko-řemeslnou výrobu podle vzorů hraček, které se dříve vyráběly.⁵⁹

Obrázek č. 5. – Holandské panenky,Zdroj: Vlastní zpracování

K roku 1994 se sdružení valgardenských sochařů, malířů a reliéfních řezbářů přičlenilo do spolku *Unica*. Předpokladem pro přijetí je výroba unikátních děl a spolek *Unica* vlastní galerii v Ortisei. Respondent Andres, který je jedním z vystavujících umělců v galerii *Unica* říkal: „*Jsem ladínský umělec a moje díla jsou převážně tvořena ze dřeva. K dřevorezbě mě přivedl můj praděd, který vyřezával sakrální sochy do místních kostelů. Často jsem sledoval, jak se dřevem pracuje a od té doby jsem chtěl být stejně dobrý jak on. V dnešní době působím jako nezávislý umělec a mé zakázky jsou tvořeny z jedné poloviny náboženskými sochami a z druhé moderním uměním.*”

⁵⁹ MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. Folio Vienna, 2016. str.46-47, ISBN 978-3-85256-697-9

6.2.2. *Folklór*

Ladíni jsou společně s ostatními obyvateli jihotyrolských Alp velmi hrdí na svoji horskou kulturu a nevynechají jedinou příležitost, jak ji prezentovat. Mají veliký počet kulturních spolků a organizací, kde ladínskou tradici oslavují a předávají jí také mladším generacím. Každá obec má také vlastní podobu kroje, který je hojně používán při slavnostech či nedělních mších. Ke svátečnímu setkávání také patří jihotyrolské trhy, kde můžeme nalézt tradiční lidové výrobky ze dřeva, skla, vosku, keramiky i látek. K proslulým výrobkům ze dřeva můžeme zařadit vyřezávané dýmky a dřevěné hračky.

Ladínské kroje

Nelze s určitostí říci, jak vypadá typický ladínský kroj, jelikož nejen každé údolí, ale i vesnice má svůj specifický rozdílný prvek. Základ kroje u žen vždy tvoří tzv. *dirndl*, tedy šaty, blůza a zástěra. U mužů jsou to kožené kalhoty, kazajka, bílé podkolenky a klobouk. Kroje jsou šité ručně z velmi kvalitních materiálů. Respondentka Kamila, která pracuje v infocentru v údolí Val di Fassa popsala ladínské kroje takto: „*Kroje jsou v ladínské kultuře velmi používané, především při slavnostních průvodech a také se v nich chodí do kostela. V dnešních dnech je kroj hodně vidět v souvislosti s cestovním ruchem, například my, děvčata v infocentrech, je nosíme denně a fotíme se v nich s turisty. Kroje se povětšinou dědí z generace na generaci, jelikož je to poměrně drahá záležitost. Já jsem si svůj kroj musela koupit, jelikož moje babička je o 20 centimetrů menší než já a kroj již nešel přešít. V našem údolí Val di Fassa jsou pouze dvě švadleny těchto krojů a jsou opravdu velmi drahé, a tak jsem si kroj koupila ve vedlejším údolí Val Gardena, kde je o trochu větší výběr. Samozřejmě se kroj musel upravit podle rodové a oblastní zvyklosti, jinak by neodpovídal tradicím a i moji příbuzní by nebyli rádi, pokud bych nebyla sladěná.*” Cena kroje se pohybuje v přepočtu okolo 35 000 korun a s dalšími ozdobami se cena zvyšuje.

Kroj tedy poskytuje nejen informace o tom, z jaké oblasti jeho nositel je, ale prozrazuje jeho rodinný stav. V údolí Sarentino, které je nad hlavním městem Bolzano platí, že muži s červeným páskem na klobouku jsou svobodní a se zeleným páskem ženatí. V současnosti mladší generace prosazuje módní prvky, které by tradiční kroj ozvláštnily. Respondentka Sára se k nošení kroje vyjádřila takto: „*Kroj nosím minimálně třikrát do týdne, jelikož hraji v ladínské dechové skupině a kroje nosíme na vystoupení. Ačkoliv je*

kroj tradiční, mnoho spolužáků a kamarádů si jej vylepšuje například barevnými stuhami či třásněmi. Kamarádka si dokonce vyšila na černé sáčko ladínskou vlajku a teď ho pyšně nosí. Já tvrdím, že v jednoduchosti se skrývá krása a proto mám svůj kroj velmi strohý bez zbytečných pentlí a stužek.”

U mužských krojů můžeme vidět i velmi nevšední kožené pásky vyšívané pavími pery. V oblasti se výrobou těchto pásků zabývá v současnosti jen šest lidí a zvládnutí techniky výroby trvá přes 5 let. K výrobě každého kusu je potřeba několik týdnů a konečný stav odpovídá ceně i kvalitě.

Obrázek č. 6. – Pánský ladínský kroj,
Zdroj: Vlastní zpracování

Obrázek č. 7.- Dámský ladínský kroj
Zdroj: Vlastní zpracování

Folklórní spolky

Ladínské folklórní spolky pomáhají k udržení tradic a jejich předávání na další generace. Mezi tyto spolky můžeme zařadit kulturní organizace, pěvecké sbory, amatérská divadla, skupiny věnující se hudbě a lidovým tancům. V Jižním Tyrolsku oficiálně působí 211 hudebních souborů, které se věnují hudbě církevní, vážné i populární. K souborům hrající populární hudbu můžeme zařadit dechovky, které jsou velmi podobné bavorským hudebním tělesům. Města v ladínských údolích mají minimálně jednu dechovou kapelu na téměř profesionální úrovni.⁶⁰ Respondentka Magdalena, která je členkou dechové skupiny ve městečku Wolkenstein řikala: „*S kapelou jezdíme několikrát ročně po soutěžích a již jsme vyhráli pět titulů. Také dvakrát až třikrát do měsíce vystupujeme tady v městečku pro místní a z vybraného vstupného dále financujeme kapelové výjezdy. Ve sboru je nás přibližně čtyřicet pět muzikantů různého věku. Máme tu i jednu rodinu o třech generacích.*” Dechové skupiny se také zúčastňují místních přehlídek, které pocházejí z velké části z rakouské vojenské hudební tradice.

Obrázek č. 8 – Ladínská dechová kapela - Bürgerkapelle Wolkenstein

Zdroj: Vlastní zpracování

⁶⁰ *Hudební kapely v krajích, Suedtirol*. [online]. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/zvyky/hudebni-kapely-v-krojich>

6.2.3. Gastronomie

V severoitalské gastronomii existuje výrazná podobnost mezi „typicky ladínskými pokrmy“ a kulinářskými tradicemi v sousedních regionech. Abychom pochopili jejich kuchyni, je nutné se vrátit v čase o pár století a vzít v úvahu ekonomický systém v dřívějších dobách. Suroviny byly vzácné, založené na místní produkci chovu hospodářských zvířat a sklizni obilovin. Rolníci se snažili být soběstační, neboť byli izolováni od velkých obchodních center.

Převážně pěstovali ječmen, žito, pšenici a oves na pozemcích obklopujících vlastní statky. Vypěstované obilí pak bylo sváženo do mlýnů, které stály na břehu řek a potoků v této oblasti. Vyprodukovaná mouka *byla* jednou z hlavních surovin pro vaření. Zvláštní druh chleba s využitím žita tzv. *schuttel brot*, se vyráběl pouze dvakrát do roka a potom se nechal zaschnout ve speciálních stojanech, aby vydržel delší dobu. Ze zeleniny konzervovali hlávkové zelí, kedlubnu, mangold, bílé zelí, cibuli a také byliny jako petržel a pažitku. Charakteristickým rysem ladínské kuchyně je použití máku na koláče, noky nebo jako náplň do typických *sladkých krapfen*, což jsou křupavé, smažené kapsy. Ovocné stromy byly v této oblasti poměrně vzácné, zatímco v lese bylo nepřehledné množství malin, ostružin, borůvek a rybízu, čímž si horalé vylepšovali stravu po celá staletí.⁶¹

Jeden z tradičních ladínských pokrmů je tzv. *jufa*, která se obvykle servíruje ve sladké formě. *Respondentka* Laura, která je autorkou ladínské kuchařky o *jufe* řekla: „*Tento pokrm nejčastěji jedli Ladini v dopoledních hodinách jako svačinu při těžké práci v horách a na poli. Jufa je těsto složené z mouky, vajíčka, soli a vody a nejčastěji se podává s marmeládou. V dnešní době ji moc nevaříme, neboť může některým zmlsaným jedincům přijít až moc jednoduchá a levná.*”

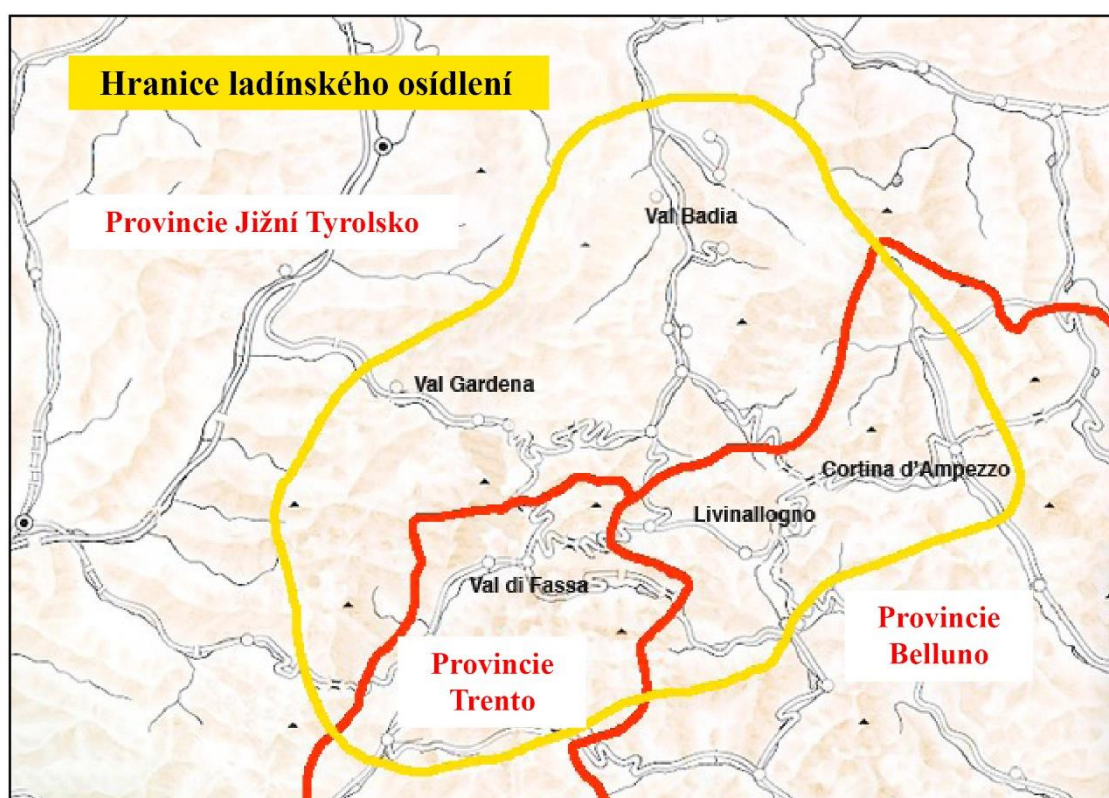
S konzervací masa byl větší problém. Na statcích chovali především prasata a ostatní domestikovaná zvířata. Dobytek byl používán pro těžkou práci na poli a ostatní pak pro vlnu, kůži, mléko a jiné vedlejší produkty. Ladini pamatovali na stravu v neúrodných obdobích a tak si vyráběli sýr a udili vepřové, které je dnes známé jako jihotyrolský špek.

---

⁶¹ MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. Folio Vienna, 2016. str.46-47, ISBN 978-3-85256-697-9

6.3. Geografický kontext a identita Ladínů

Tato část práce se zabývá shodnými, ale i rozdílnými prvky v udržování kultury v geografických oblastech, kde Ladíni žijí. Údolí jsou rozděleny do tří provincií a každá z nich se odlišuje určitou specifikací. V neposlední řadě jde také o rozdílné financování rozvoje ladínské kultury a o přiznávání ladínské národnosti v provinciích Belluno. Práce také dále díky ladínským respondentům rozebírá vnitřní identitu jedince vůči okolí.

Mapa č. 4. – *Hranice ladínského osídlení*, [online]. [cit. 2017-03-07],

Dostupné z: http://www.holimites.com/pics/raiun-ladin_1.jpg

6.3.1. Udržování kultury v pěti údolích

Ladíni žijí v pěti údolích v oblasti Dolomit na severu Itálie, která jsou administrativně rozdělena do tří provincií: Jižní Tyrolsko, Trento a Belluno. Jak již bylo v předchozích kapitolách řečeno, autonomní vláda Jižního Tyrolska hojně podporuje ladínskou kulturu a její udržení v oblasti, a to na rozdíl od ostatních dvou provincií.

Respondentka Christina, která je ředitelkou pro územní samosprávu údolí Val Gardena říká: „*Jsm rádi, že správa Jižního Tyrolska přispívá na naši kulturu. Díky finanční podpoře stavíme a zřizujeme vzdělávací centra, knihovny, galerie a renovujeme rovněž ladínské památky. Dále tiskneme učebnice pro naše děti a také propagační materiály pro turisty, kteří se o naši kulturu zajímají. Jsem hrdá na to, že jsem Ladínka a naši kulturu mohu předávat mladším generacím. V sousedních provinciích Trento a Belluno to s uchováním tradic a s používáním ladínského jazyka není tak slavné. Tyto oblasti jsou převážně italské, což je vidět hned na první pohled. Tady u nás ve Val Gardeně a Val Badie je styl architektury spíše bavorský a také zde žije mnoho německy mluvících obyvatel.*”

Respondentka Kamila, která je pracovnice v turistickém informačním centru v údolí Val di Fassa se k odlišnosti údolí a uchovávání kultury zmínila takto: „*Provincie Trento nepodporuje naši kulturní tradici a podobné je to i v údolích Ampezzo a Livinallongo. Ladínsky mluvíme pouze doma s rodinou a na ulici používáme spíše italštinu. Ladínština se v údolí Val di Fassa vyučuje jen na prvním stupni základních škol. Je to velká škoda, že autonomní provincie Trento nepodporuje rozvoj jazyka a naše děti nemají větší možnosti se v jazyce zdokonalovat. Mám pocit, že ladínský jazyk v provincii Trento a Belluno upadá a bojím se, že bez větší podpory úřadů může i za pár desítek let zaniknout. ... Naopak nošení krojů ve všech údolích je stále velmi populární a rovněž slavnosti se také těší velké návštěvnosti. Naše folklorní hudební spolky jsou převážně složeny z italských muzikantů a i gastronomie se postupně mění a přibírá středomořské prvky.*”

Respondentka Sara, která je studentkou ladínské školy ve Val Gardeně si o kultuře v pěti údolích myslí toto: „*Myslím si, že mezi ladínskými údolími není mnoho rozdílů, ale problém je spíše u jedinců, jak svoji kulturu udržují. Ladíni, kteří svou kulturou žijí a je pro ně smyslem života, si více udržují tradice než ti, kteří je berou pouze povrchně. Dobrým příkladem je rodina a výchova dětí. Jsou rodiny, kde se doma mluví pouze ladínsky, a to napomáhá jedincům k jejich vnitřní integraci k této etnické skupině. Naopak v jiných rodinách, kde nejsou ladínské tradice dominantní se používá němčina či italština. Tento fakt odlišného mateřského jazyka může být velmi problematický pro následné ztotožnění se s ladínskou kulturou a vnitřní identitou.*”

6.3.2. Ladínská identita a její postoj vůči okolí

Ladíni, jakožto třetí jazyková skupina v Jižním Tyrolsku, se vůči svému okolí nijak markantně nevyčleňují. Jsou velmi přátelští a svou kulturu nikomu nevnucují. Co je odlišuje od ostatních obyvatel Dolomit, je jejich vnitřní cítění a sounáležitost s národnostní menšinou Ladínů. Nejde tedy o žádné národnostní vydělení, ale naopak o soudržnost a spojení s ostatními Jihotyrolany. Hlavními prvky, kterými se odlišují navenek, jsou jazyk, specifické lidové tradice a odlišné kroje. Respondentka Veronika, která působí v údolí Val Badia jako knihovnice řekla: „*Ladíni v minulosti nebyli nijak zvlášť utlačovaný národ a i v době poitalšřování za Mussoliniho nás považovali za Italy. Žili jsme po staletí v míru s ostatními jazykovými skupinami a tato soudržnost trvá až do současnosti. Například v ladínských folklórních skupinách nepůsobí pouze Ladíni, ale přijímají do svých řad i obyvatelé jiných národností. Vzájemná tolerance přispívá k harmonickému soužití v oblasti, i když je pravda, že se i zde objevují sousedské spory. Ve většině případů nejde o národnostní či etnickou problematiku, ale spíše jen o staré nevyřízené účty mezi sousedy. V poslední době se do údolí stěhuje čím dál více lidí, kteří nemají velký zájem se učit starým tradicím a tak se naopak my přizpůsobujeme jim.*”

Sčítání obyvatel podle jazykové příslušnosti se v Jižním Tyrolsku provádí pomocí papírových dotazníků, které se posílají poštou. Z výpovědi respondentky Sary jsem se dozvěděla, že se v minulosti jednalo o zavedení jakýchsi identifikačních karet, které by sloužily jako doklad totožnosti, ovšem se zvláštním políčkem, kde by byla uvedena ladínská národnost. Sára také dále uvedla: „*V Jižním Tyrolsku máme proporcionální systém zaměstnanosti podle jazykových skupin. Každá osoba starší osmnácti let obdržela vlastní certifikát, kde je napsáno, do jaké jazykové skupiny spadá. Tento certifikát pak předkládá při získávání pracovních pozic. V cestovním pase a v občanském průkaze mám ale uvedenou italskou národnost. Nevadí mi to, ale raději bych tam měla uvedenou i tu ladínskou.*”

7. Závěr

Ladíni se od ostatních Evropanů nijak neliší vzhledem, ani náboženstvím. Odlišným prvkem je specifický jazyk. Ladínština je jedním z hlavních prvků ladínské kultury a je velmi důležitá pro samotné vnitřní uvědomění. Jejich postavení ze strany ostatních jazykových skupin se v průběhu let měnilo a v současnosti jsou v provinciích Trento a Jižní Tyrolsko uznáni jako etnická skupina Ladínů s vlastním jazykem a kulturou. Situace v provincii Belluno je naopak komplikovanější a kultura zde není podporována.

„Jaké jsou hlavní (typické) prvky etnické identity Ladínů? Hlavním prvkem etnické identity je ladínská kultura, kterou v údolích po staletí uchovávají a rozvíjejí. Ladínskou kulturu můžeme rozdělit na hmotnou (řemeslo, folklor, gastronomie) a nehmotnou (jazyk, pověsti, náboženství, tradice a svátky). Každý z těchto kulturních prvků napomáhá Ladínům k jejich soudržnosti a kolektivnímu cítění.

„Jaké jsou hlavní ladínské tradice a co Ladínům napomáhá (brání) v jejich udržování?“ Mezi ladínské tradice můžeme zařadit především: Velikonoce, masopust, sv. Mikuláš, vánoční tradice a příchod Tří králů. Samotné svátky se slaví po celém křesťanském světě, ale u Ladínů můžeme najít odlišná specifika. Například masopust je ozvláštněn striktním řádem celého průvodu a každá postava má svou roli. Navíc masky jsou vyrobeny místními řezbáři a rozdělují se na krásné a děsivé. Další významnou tradicí je slavnost ohně, která je dle respondentů jednou z neudržovanějších tradic v údolích a často se zde setkává mnoho Ladínů různých generací. K udržování kultury velmi přispívá autonomní vláda Jižního Tyrolska, která finančně podporuje místní komunitu, a tím také přispívá k jejímu rozvoji. Naopak situace v provinciích Belluno a Trento je taková, že zde o udržování tradic není valný zájem, a tak místní kultura spíše upadá.

„Jak se tyto tradice předávají dalším generacím?“ Ladínská tradice se v pěti údolích udržuje převážně díky lidové slovesnosti. Například mýty a pohádky spojené s Dolomity jsou velmi populární. Ladíni slaví tradice převážně v rodinném kruhu, takže se mladší generace učí od starší. Dobře viditelné je to u hudebních folklórních spolků nebo u řezbářství, jehož technika se dědí po generace. K předávání tradic napomáhá, že děti v Jižním Tyrolsku se učí ladínštinu již od školky. Se znalostí jazyka se tak blíže dostávají ke kořenům ladínské kultury.

„*Jsou tyto prvky shodné v různých geografických oblastech, kde Ladíni žijí?*” Prvky samotné kultury jsou shodné, avšak je rozdíl v jejich udržování. V provincii Jižní Tyrolsko je podpora na vysoké úrovni. Staví se zde ladínská kulturní centra, vydávají se ladínské knihy a učebnice. Pro všechna údolí se vydávají ladínské noviny *La USC di Ladins* a pro každé údolí zvlášť je určena stránka psaná daným jazykovým dialektem. Všichni Ladíni také okázale nosí své tradiční kroje, které si oblékají ke svátečním příležitostem, mezi něž patří i nedělní mše. Kroje se liší nejen údolí od údolí, ale také v jednotlivých obcích.

„*Jak se Ladíni (jako národnostní menšina) vyčleňují vůči okolí?*” Ladíni se neliší od ostatních obyvatel severní Itálie, odlišné je pouze jejich vnitřní cítění a sounáležitost k národnostní menšině Ladínů. Nejde tedy o žádné národnostní vydělení, ale naopak o soudržnost a spojení s ostatními jazykovými skupinami Dolomit. Ani odlišný jazyk není pro Ladíny překážkou, neboť jsou schopni se adaptovat a plynně mluvit italsky nebo německy.

8. Seznam literatury

- ABEL, Andrea, Chiara VETTORI a Doris FORER. Learning the Neighbor's Language: The Many Challenges in Achieving a Real Multilingual Society – The Case of Second Language Acquisition in the Minority–Majority Context of South Tyrol. *European Yearbook of Minority Issues*, [cit. 2016-08-08]. DOI: 10.1163/22116117-90000012.
- ALCOCK, Antony. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online] County Londonderry, Bozen/Bolzano: University of Ulster Northern Ireland, 2001. Dostupné z: <http://www.buergernetz.bz.it/en/downloads/South-Tyrol-Autonomy.pdf>
- AVILOVA, A.V., KVASHNIN, Yu.D. *Italy at the Beginning of the 21st Century*. Moscow, IMEMO, 2015. s.152, ISBN 978-5-9535-0428-7
- BAHENSKÝ, F. *Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně kolektivní identity*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010, ISBN 978-80-8712-44-1 (online). Dostupné z: http://eu.avcr.cz/miranda2/export/sites/avcr/data.avcr.cz/humansci/eu/Pracoviste/Oddeleni_historicke_etnologie/Etnicita_v_historicke_perspektive.pdf
- BROUČEK, S. et al. Základní pojmy etnické teorie. *Český lid*, 1991, roč. 78, č. 4, s. 244, ISSN 0009-0794.
- FORNI, Marco. An encounter with the Dolomite Ladins, Istitut Ladin Micurà de Rü, 2008. ISBN 978-88-8171-083-6
- GELLNER, Ernest (Arnošt). *Nacionalismu*. Nakladatelství CDK 2002. ISBN 978-80-7325-023-2
- GELLNER, Ernest (Arnošt). *Národy a nacionalismus*. Praha: Hříbal, 1993. ISBN 80-900-8929-1.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. 45. sv. ISBN 978-80-7419-010-0.
- IRSARA, S. -- GRANDI, C. 1905 - 2005 La Union di Ladins: 100 years of idealism. UGLD, 2007. ISBN 88-901703-1-X
- MORODER, T. *The Ladins of the Dolomites: people, landscape, culture*. Folio Vienna, 2016. ISBN 978-3-85256-697-9
- PETERLINI, Oskar. *Autonomy and the Protection of Ethnic Minorities in Trentino-South Tyrol: An Overview of the History, Law and Politics*. Bozen: Presidium of the Regional Parliament Trentino South Tyrol, 1997. ISBN 88-900077-2-9.
- PRŮCHA, J. Multikulturní výchova. 1. vyd. Praha: ISV, 2001. s. 19, ISBN 80-85866-72-2.
- RADAKOVICH, U. Trachten in Südtirol. Mattarello (Trento): Reverdito, 2009. ISBN 9788863140361

- RUBATSCHER, Carmen. The fate of minority languages: The case of Ladins in North Italy in *Humanising Language Training* Year 7 Issue 5 September 2005. [online] South Tyrol/Alto Adige, Italy: Pilgrims Ltd., 2005. Dostupné z: www.hltmag.co.uk/sep05/mart02.rtf.
- STEINACHER, Gerald. *Fascist Legacies: The Controversy over Mussolini's Monumen in South Tyrol* [online]. Dostupné z: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1144&context=historyfacpub>
- ŠATAVA, Leoš. *Evropská etnika bez státu: Rozměry asimilace a revitalizace. Trnava, 2015. ISBN 978-80-8105-680-2*
- Velký sociologický slovník. 1.vyd. Praha: Karolinum,1996. str.1627, ISBN 80-7184-311-3

9. Seznam internetových zdrojů:

- Adventní a vánoční zvyky, Südtirol*. [online]. [cit. 2017-02-28]. Dostupné z:
<http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/zvyky/adventni-a-vanocni-zvyky>
- Biskupové, sedláci, zemská knížata, Südtirol* [online] Südtirol Information. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/historie/biskupove-sedlaci-zemska-knizata>
- Demografisches Handbuch für Südtirol* [online]. [cit. 2017-02-09]. Dostupné z:
http://astat.provinz.bz.it/de/aktuelles-publikationen-info.asp?news_action=4&news_article_id=562384
- Horské ohně, Südtirol* [online]. Südtirol Information. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z:
<http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/zvyky/horske-ohne>
- Hudební kapely v krojích, Südtirol. [online]. Südtirol Information. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/zvyky/hudebni-kapely-v-krojich>
- Menšina konečně získává svá práva, Südtirol* [online]. Südtirol Information. [cit. 2017-02-19]. Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/historie/mensina-konecne-ziskava-sva-prava>
- Myths, legends and folk tales, The Dolomites*. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z:
<http://www.holimites.com/en/discover-the-dolomites/history-and-culture-005/myths-legends-and-folk-tales-019>
- Oktábec, Karel. *Prubeh-1-svetove-valky-v-Italii*, [online]. [cit. 2017-02-01]. Dostupné z:
<http://www.valka.cz/13924-Prubeh-1-svetove-valky-v-Italii-1915-1918>
- Ötzi - muž z ledovce, Südtirol*. [online]. Südtirol Information. [cit. 2017-01-14]. Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/lide/osobnosti-a-charaktery/otzi---muz-z-ledovce>
- Řezbářství, Südtirol*. [online]. Südtirol Information. [2017-02-28]. Dostupné z:
<http://www.suedtirol.info/cs/toto-je-jizni-tyrolsko/vyrobky/selska-remesla/rezbarstvi>
- South Tyrol in figures 2017, ASTAT*. [online]. [cit. 2017-01-08.] Dostupné z:
http://www.provincia.bz.it/default_lang.htm
- Storia di Ladins, Uniu Ladins Val Badia*, [online]. [cit. 2017-01-12]. Dostupné z:
<http://www.uniunladins.it/storia-di-ladins>
- The kingdom of Fanes*. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z:
<http://ilregnodeifanes.it/inglese/intro.htm>
- Tradition and customs, The Dolomites*. [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z:
<http://www.holimites.com/en/discover-the-dolomites/history-and-culture-005/traditions-and-customs-018>

10. Seznam map, obrázků, grafů a tabulek:

Mapa č. 1. - Ladínská údolí	18
Mapa č. 2. - Procentuální rozložení Ladínů v Jižním Tyrolsku	30
Mapa č. 3. - Jazyková situace v Trentu a Jižním Tyrolsku	33
Mapa č. 4. - Hranice ladínského osídlení	50
Obrázek č. 1. -Ladínská vlajka	25
Obrázek č. 2.- Ladínské noviny z roku 1949, Nos Ladins	36
Obrázek č. 3. -Masopustní kostýmy	39
Obrázek č. 4. -Slavnost ohně	41
Obrázek č. 5. -Holandské panenky	45
Obrázek č. 6.- Pánský ladínský kroj	47
Obrázek č. 7. -Dámský ladínský kroj	47
Obrázek č. 8 - Ladínská dechová kapela - Bürgerkapelle Wolkenstein.....	48
Graf č. 1. - Demografický vývoj v Jižním Tyrolsku	29
Tabulka č. 1. - Demografický vývoj obyvatel v Jižním Tyrolsku v období 1900-2011.....	29
Tabulka č. 2. - Jazykové rozložení Trenta	31
Tabulka č. 3. - Počet věřících v Jižním Tyrolsku	43